LATVIJAS BANKA

EIROSISTĒMA

MAKROEKONOMISKO NORIŠU PĀRSKATS 2019

JŪNIJS

LATVIJAS BANKA
EIROSISTĒMA

ISSN 1691–5933

MAKROEKONOMISKO NORIŠU PĀRSKATS
2019. gada jūnijs

MAKROEKONOMISKO NORIŠU PĀRSKATS
2019. gada jūnijs, Nr. 29

© Latvijas Banka, 2019

Pārpublicējot obligāta avota norāde.

Latvijas Banka
K. Valdemāra iela 2A, Rīga, LV-1050
Tālrunis: 67022300 info@bank.lv
http://www.bank.lv

Saturs

Saīsinājumi 3

Ievads 4

1. Ārējais pieprasījums 5

2. Finanšu nosacījumi 8

2.1. ECB un citu vadošo centrālo banku lēmumi 8

2.2. Norises pasaules finanšu tirgos 10

2.3. Latvijas tautsaimniecības finansēšanas nosacījumi 12

3. Nozaru attīstība 18

3.1. Apstrādes rūpniecība un enerģētika 18

3.2. Būvniecība un nekustamā īpašuma nozare 19

3.3. Tirdzniecība 21

3.4. Transports 21

3.5. Informācijas un komunikācijas pakalpojumi 23

4. IKP analīze no pieprasījuma puses 24

4.1. Iekšzemes pieprasījums 24

4.2. Tirdzniecības bilance 26

5. Darba tirgus, izmaksas un cenas 29

6. Secinājumi un prognozes 33

7. Sabalansēta budžeta veidošana. Scenāriju analīze 35

Papildinformācija 38

Statistiskā informācija S1

Saīsinājumi

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija
AS – akciju sabiedrība
ASV – Amerikas Savienotās Valstis
CFS – citi finanšu starpnieki, izņemot apdrošināšanas sabiedrības un pensiju fondus
CIF – preces vērtība, ietverot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai *(cost, insurance and freight at the importer's border)*
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
DSGE modelis – dinamiskais stohastiskais vispārējā līdzsvara modelis *(Dynamic Stochastic General Equilibrium Model)*
ECB – Eiropas Centrālā banka
EK – Eiropas Komisija
EONIA – euro uz nakti izsniegto kredītu vidējais indekss *(euro overnight index average)*
ES – Eiropas Savienība
ES28 – valstis, kuras pašlaik ietilpst ES
EURIBOR – eiro starpbanku piedāvājuma procentu likmju indekss *(euro interbank offered rate)*
Eurostat – Eiropas Savienības statistikas birojs
FOB – preces vērtība, ietverot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai *(free on board at the exporter's border)*
FRS – ASV Federālo rezervju sistēma
IKP – iekšzemes kopprodukts
IVI – iepirkumu vadītāju indekss
MFI – monetārā finanšu iestāde
NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra
OPEC – Naftas eksportētājvalstu organizācija *(Organisation of Petroleum Exporting Countries)*
PVN – pievienotās vērtības nodoklis
SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību
SPCI – saskaņotais patēriņa cenu indekss
UIN – uzņēmumu ienākuma nodoklis
VAS – valsts akciju sabiedrība

Ievads

Latvijas Bankas pozitīvais vērtējums par Latvijas tautsaimniecības attīstības perspektīvu pakāpeniski mazinās: globālās tautsaimniecības attīstības ciklam virzoties uz palēnināju pusi un saglabājoties nenoteiktībai ārējā ekonomiskajā vidē, arī Latvijas tautsaimniecības izaugsme kļūst lēnāka un IKP kāpuma temps 2019. gada 1. ceturksnī bija lēnāks, nekā gaidīts. Jau 2018. gada 2. pusgadā vājinājās eksporta sniegums un tika gaidīta lēnāka tautsaimniecības izaugsme, tomēr tika prognozēts, ka 2019. gadā ārējo faktoru nelabvēlīgo ietekmi lielā mērā kompensēs iekšzemes faktori. 1. ceturkšņa rezultāti liecina par stabila iekšzemes pieprasījuma saglabāšanos, tomēr ar kāpuma palēnināšanās tendenci. Tāpēc Latvijas tautsaimniecības izaugsmes vērtējums 2019. gadam ir samazināts. Tomēr uzsāktie apjomīgie investīciju projekti un arvien jauni publiskotie ieguldījumu plāni ļauj prognozēt, ka turpināsies investīciju aktivitāte. Kopumā skatījums uz izaugsmi ietekmējošajiem faktoriem tuvākajā nākotnē nav būtiski mainījies, un prognoze 2020. gadam netiek mainīta.

Pasaules tautsaimniecībā gaidāmā ekonomiskās izaugsmes palēnināšanās un ekonomiskā noskaņojuma rādītāju kritums, t.sk. eiro zonas ekonomiskās izaugsmes palēnināšanās dēļ, noteicis arī vairāku Latvijas nozīmīgāko tirdzniecības partnervalstu izaugsmes prognožu samazināšanu, tāpēc ārējais pieprasījums 2019. gadā augs būtiski lēnāk nekā iepriekšējā gadā un būs viens no IKP prognožu lejupvērstajiem riskiem. Tieši eksporta rādītāji pasliktinājušies straujāk, nekā gaidīts, nosakot prognožu korekciju.

Lai gan labvēlīgus finansēšanas nosacījumus Latvijā veicina ECB monetārās politikas stimulētās zemās procentu likmes, līdzšinējais kreditēšanas kāpums Latvijā joprojām bija lēns. Savukārt situācija darba tirgū un ienākumu kāpums nodrošināja stabilu noguldījumu atlikuma palielināšanos. Ārējās vides negatīvā ietekme uz darba tirgu vēl nav vērojama. Pieprasījums pēc darbiniekiem joprojām pārsniedz piedāvājumu, un bezdarba līmenis turpina sarukt. Inflācija bija tuva prognozētajai (svārstījās aptuveni 3% līmeni), naftas cenu kāpuma ietekmē vairāk augot enerģijas cenām. Mēreni palielinājās pakalpojumu cenas, atspoguļojot augošās darbaspēka izmaksas. Latvijas Bankas inflācijas prognoze 2019. un 2020. gadam netiek mainīta, augstāku naftas cenu ietekmi līdzsvarojot ekonomiskās aktivitātes lēnākam kāpumam.

1. Ārējais pieprasījums

Pasaules tautsaimniecībā, neraugoties uz labākiem, nekā gaidīts, IKP datiem 2019. gada 1. ceturksnī, gadā kopumā gaidāma ekonomiskās izaugsmes palēnināšanās galvenokārt lēnāka Ķīnas un eiro zonas ekonomiskās attīstības tempa dēļ. Eiro zonas izaugsmi būtiski ietekmē ārējā pieprasījuma pavājināšanās un ilgstošā nenoteiktība, kā arī ieilguši vienreizēji faktori, īpaši Vācijas automobiļu ražošanas pārrāvumi, kuru dēļ ekonomiskais noskaņojums turpina kristies kopš 2018. gada beigām un aprīlī atradās zemākajā punktā vairāk nekā divu gadu laikā. Rezultātā pasaules tautsaimniecības, t.sk. vairāku Latvijas nozīmīgāko tirdzniecības partnervalstu, izaugsmes prognozes tiek samazinātas. Spriedze ASV un Ķīnas tirdzniecības attiecībās saasinājās, stājoties spēkā jauniem tirdzniecības ierobežojumiem; vienlaikus saspringtākas ir arī ASV un ES tirdzniecības attiecības. Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES termiņa pagarināšana nav novērsusi izstāšanos bez vienošanās, un nenoteiktība joprojām ir spēcīga. Tāpēc ārējais pieprasījums 2019. gadā augs daudz mērenāk nekā 2018. gadā.

Pasaules tautsaimniecības izaugsme 2019. gada 1. pusgadā turpina mēreni palēnināties, saglabājoties nevienmērībai gan reģionālā, gan valstu tautsaimniecības attīstības līmeņa dalījumā. Lai gan daudzviet 1. ceturkšņa dati liecināja par labāku veikumu, nekā sākotnēji gaidīts, apsteidzošie, t.sk. noskaņojuma, rādītāji liecina, ka kopumā 2019. gada 1. pusgada rezultāti būs vājāki nekā iepriekšējā gada pēdējo sešu mēnešu sniegums.

Pēc centrālo banku gada sākumā veiktajām prognožu korekcijām pasaules vadošajās valstīs saglabājās ļoti labvēlīgi finanšu nosacījumi. Arī pēdējās FRS, ECB, Japānas Bankas un *Bank of England* padomju un komiteju sanāksmēs paustā nostāja stiprināja tirgus dalībnieku pārliecību par to, ka arī turpmāk saglabāsies stimulējoša monetārā politika. Vienlaikus ASV IKP 1. ceturksnī palielinājās par 3.2% (pieaugums iepriekšējā ceturksnī – 3.0%). Izaugsmes paātrinājumu galvenokārt virzīja pārorientēšanās uz iekšzemes piedāvājumu, krītoties preču un pakalpojumu importam, kā arī atsevišķu ASV štatu un vietējo valdību izdevumu pieaugums. Straujā tautsaimniecības attīstība atspoguļojas darba tirgū (bezdarba līmenis jau gadu ir zemāks par 4%). Tomēr ļoti saspringtā darba tirgus ietekme uz cenu pieaugumu nav noturīga. Patēriņa inflācija, kas atspoguļo personiskā patēriņa izdevumu indeksa gada pārmaiņas, aprīlī bija 1.5%, tādējādi atbalstot FRS nostāju saglabāt nemainīgu tās noteikto federālo fondu mērķa likmes diapazonu. ASV un Ķīnas tirdzniecības pārrunās pēc ASV apsūdzības, ka Ķīnas valdība atkāpjas no iepriekš norunātā izpildes, ASV prezidents paaugstināja tarifu likmes visām jau ar tirdzniecības tarifiem apliktajām Ķīnas eksporta precēm no 10% uz 25%. Savukārt attiecībā uz ES ASV prezidents nolēma atlikt lēmumu aplikt ar tirdzniecības tarifiem uz ASV eksportētos automobiļus. Papildus turpinās ASV un ES strīdi Pasaules Tirdzniecības organizācijā par nelikumīgu valsts atbalstu aviobūves gigantam "Airbus SE", ASV draudot noteikt paaugstinātus tirdzniecības tarifus lidaparātu detaļām. Tirdzniecības konflikts var ietekmēt arī pārtikas produktu tirdzniecības tarifus.

Ekonomiskā situācija Japānā joprojām ir trausla – darba tirgus jau ilgstoši atrodas vissaspringtākajā situācijā kopš 1974. gada, bet inflācija ir daudz zemāka par mērķa līmeni, un centrālā banka prognozē, ka inflācijas mērķis netiks sasniegts līdz 2021. gadam. Tāpēc Japānas Banka paudusi nostāju, ka procentu likmes netiks mainītas vismaz līdz 2020. gada pavasarim, kā arī paziņojusi par valdības obligāciju iegādi sākotnējā tirgū. Savukārt Ķīnā, valdībai paplašinot municipālo valdību iespējas aizņemties līdzekļus investīciju veikšanai infrastruktūras projektos, 2019. gada 1. ceturksnī izaugsme saglabājās iepriekšējā ceturkšņa līmenī (6.4%). Vienlaikus saspringtās tirdzniecības attiecības ar ASV sāk būtiski negatīvi ietekmēt Ķīnas eksporta tendences, jo Ķīnas eksporta apjoms 2019. gada pirmajos četros mēnešos salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu nav palielinājies.

Eiro zonas tautsaimniecības izaugsme 2019. gada janvārī–martā bija straujāka, nekā gaidīts, vienlaikus arī pārsniedzot iepriekšējā ceturkšņa rādītāju (pieaugums 1. ceturksnī – 0.4%;

prognoze – 0.3%; pieaugums 2018. gada 4. ceturksnī – 0.2%). Līdz ar sākotnējā Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES datuma tuvošanos tās uzņēmumu pastiprinātā krājumu veidošana sniedza īslaicīgu pozitīvu devumu straujākai eiro zonas ekonomiskajai izaugsmei. Vienlaikus eiro zonas tautsaimniecības detalizētākā dalījumā vērojama nozīmīga ražošanas un pakalpojumu sektoru nesabalansētība. Rūpnieciskā ražošana eiro zonā samazinājusies katru mēnesi kopš oktobra, un tas saskan ar ilgstoši sarūkošo ražošanas IVI indeksu signāliem, pēdējos trīs mēnešus tiem nesasniedzot 50 punktu līmeni. Savukārt pakalpojumu sektors un mazumtirdzniecība turpina noturīgi veicināt tautsaimniecības attīstību. Tomēr, vērtējot pēc sarūkošajiem patērētāju un pakalpojumu sektora noskaņojuma rādītājiem, nešķiet, ka šāds tautsaimniecības izaugsmes atbalsts būs ilgstoši noturīgs. Lai gan darba tirgus ir saspringtākais kopš 2008. gada un algu kāpums – stabils, inflācijas spiediens mazinās.

1. attēls

EKONOMISKĀ NOSKAŅOJUMA RĀDĪTĀJI

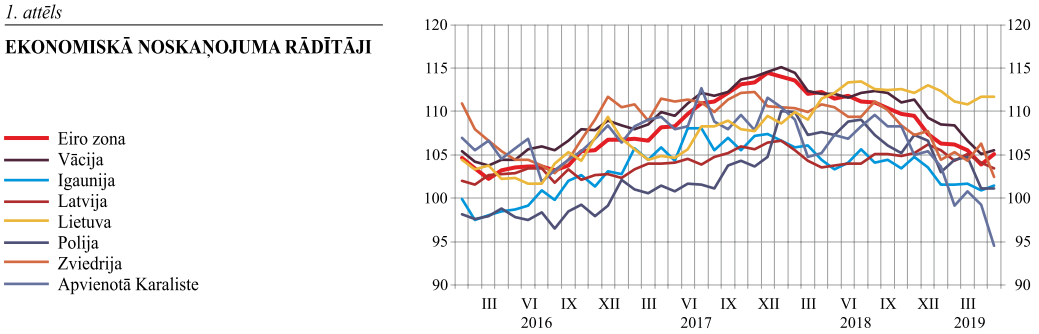

Latvijas nozīmīgākajās eiro zonas tirdzniecības partnervalstīs 2019. gadā gaidāma mērenāka izaugsme, nekā iepriekš prognozēts, neuzlabojoties situācijai Vācijas rūpniecībā un turpinoties nenoteiktībai ārējā vidē. EK 2019. gada pavasara prognozē samazinājusi reālā IKP izaugsmes vērtējumu gan eiro zonai (1.2%; 1.9% 2018. gada rudens prognozē), gan Vācijai 0.5% (1.8% 2018. gada rudens prognozē) vājas ārējās vides ietekmē. Lai gan bezdarbs gada sākumā saglabājies zems un Vācijā ar 2019. gadu palielināta minimālā alga, stimulējot patēriņu, problēmas rūpniecībā ieilgušas. Autobūve joprojām nav atveseļojusies pēc 2018. gadā vērotajiem ražošanas pārrāvumiem un cietusi arī no mazāka pieprasījuma ASV un Ķīnā. Turklāt rūpniecības un patērētāju noskaņojuma kritums varētu negatīvi ietekmēt privātās investīcijas. Gada sākumā samazinājušās arī Vācijas eksporta prognozes un eksporta pasūtījumi.

2. attēls

EK IKP PROGNOZES
(salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu; %)

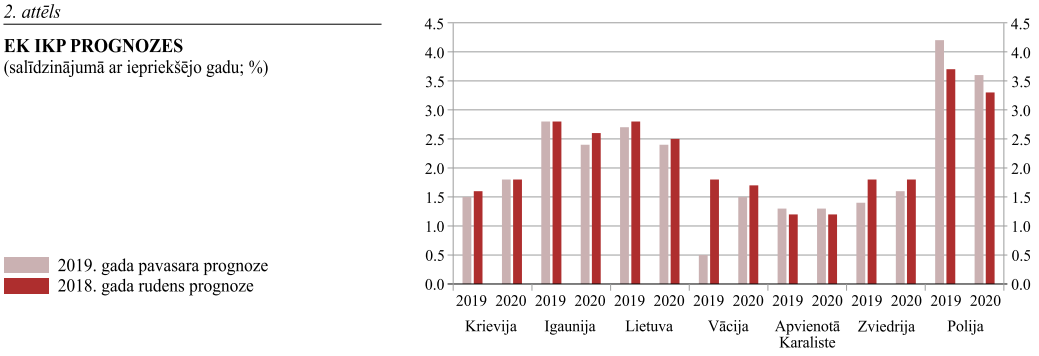

Kā decembrī prognozēts, arī Lietuvā un Igaunijā izaugsmes temps 2019. gadā saruks, eksporta izaugsmei mazinoties ārējās vides nenoteiktības ietekmē, bet saglabāsies noturīga iekšzemes ekonomiskā aktivitāte. Gan Lietuvā, gan Igaunijā turpinās atalgojuma pieaugums, stimulējot patēriņu. Turpinās ES fondu līdzekļu ieplūde, veicinot investīcijas. EK Igaunijas IKP izaugsmes prognozi 2019. gadam nav mainījusi (2.8%), jo, lai gan eksports bijis noturīgāks, nekā varēja gaidīt vājākas ārējās vides ietekmē, paredzams, ka tā izaugsme palēninināsies. Arī Lietuvas tautsaimniecībā prognozēts līdzīgs IKP kāpuma temps (2.7%;

2.8% EK 2018. gada rudens prognozē), neraugoties uz minimālās algas pieaugumu un spēcīgu darbaspēka pieprasījumu, kas rada spiedienu uz atalgojumu, veicinot patēriņu. 2019. gada sākumā palēninājusies rūpniecības izaugsme, bet eksports pagaidām bijis noturīgs. Tomēr līdzīgi kā Igaunijā gaidāms, ka eksporta izaugsme 2019. gadā mazināsies.

Arī Latvijas tirdzniecības partnervalstīs ārpus eiro zonas vērojama izaugsmes palēninināšanās. Krievijā pēc straujā kāpuma 2018. gada nogalē, kad, noslēdzoties vairākiem lieliem investīciju projektiem, bija vērojama pārsteidzoša būvniecības izaugsme, 2019. gadā ekonomiskās izaugsmes temps kļuvis lēnāks. EK samazinājusi Krievijas IKP izaugsmes prognozi līdz 1.5% (1.6% 2018. gada rudens prognozē). Gada sākumā patēriņa kāpums bija mērens, un tas daļēji skaidrojams ar PVN likmes palielināšanu. Turklāt, neraugoties uz naftas cenu pieaugumu, OPEC un citu naftas eksportētājvalstu vienošanās par naftas ieguves samazināšanu un mērenā ziema kavēja naftas eksporta apjoma pieaugumu. Importa izaugsme, kas 2018. gadā bija lēnāka, nekā prognozēts, arī 2019. gadā strauji neatjaunosies, jo to kavēs lēns atalgojuma pieaugums, mazinot pieprasījumu arī pēc importa produktiem.

Zviedrijas tautsaimniecība, kuras attīstībā, palielinoties eksporta apjomam, 2018. gada beigās bija vērojamas pozitīvas tendences, 2019. gadā augs lēnāk vājāka iekšzemes pieprasījuma ietekmē. EK samazinājusi Zviedrijas reālā IKP izaugsmes prognozi līdz 1.4% (1.8% 2018. gada rudens prognozē) galvenokārt saistībā ar mājokļos veikto investīciju samazināšanos. Turklāt rūpniecības izaugsme 2019. gada sākumā bijusi vājāka, ārējās vides nenoteiktībai negatīvi ietekmējot ārējo pieprasījumu. Bezdarbs saglabājies zems, turpinājies mērens atalgojuma pieaugums, un valdība paziņojusi par papildu izdevumiem 4.5 mljrd. Zviedrijas kronu apjomā, veicinot patēriņu. Vienlaikus Zviedrijas kronas kurss gada sākumā pazeminājies, tāpēc nav gaidāms straujš importa pieaugums.

Polijā, kur 2018. gadā bija vērojama straujākā attīstība pēdējo 10 gadu laikā, 2019. gada 1. ceturksnī IKP izaugsme turpinājās, saglabājoties noturīgam eksportam. EK paaugstinājusi Polijas IKP izaugsmes prognozi līdz 4.2% (3.7% 2018. gada rudens prognozē), saglabājoties spēcīgam iekšzemes pieprasījumam, kā arī augstākas 2018. gada bāzes ietekmē. 2019. gada sākumā palielinājušās investīcijas un rūpniecības izaugsme bijusi straujāka, nekā gaidīts. Turklāt turpina palielināties atalgojums (aug sociālie pabalsti un mazinās nodokļu slogs), un tas veicinās patēriņu arī turpmāk. Lai gan investīcijas joprojām ir noturīgas, samazinās ES fondu līdzekļu izmantošanas pieaugums, un lēnāka partnervalstu attīstība palēninās eksporta izaugsmi.

Savukārt Apvienotās Karalistes tautsaimniecības izaugsmes temps saglabāsies iepriekšējā gada līmenī, turpinoties ar breksitu saistītajai nenoteiktībai, kas ierobežo investīciju pieaugumu un negatīvi ietekmē patērētāju noskaņojumu. EK prognozē, ka Apvienotās Karalistes IKP palielināsies par 1.3% (1.2% 2018. gada rudens prognozē). Lai gan 1. ceturksnī IKP kāpums bija straujāks, nekā gaidīts, tas lielā mērā bija saistīts ar pastiprinātu izejmateriālu krājumu veidošanu pirms iepriekš noteiktā breksita datuma 2019. gada 29. martā. Noteiktajam termiņam pagarinoties, gaidāms, ka 2. ceturksnī šī tendence mazināsies. Lai gan Apvienotās Karalistes valdība paziņojusi par papildu finansējuma piešķiršanu veselības aprūpei, sociālajām garantijām un ienākumu nodokļa sloga mazināšanai, privātā patēriņa pieaugumu kavē nenoteiktība, kas mudina veidot uzkrājumus. Gaidāms, ka breksita atlikšana līdz 31. oktobrim turpinās negatīvi ietekmēt investīciju ieplūdi un kavēs straujāku tautsaimniecības izaugsmi.

2. Finanšu nosacījumi

2.1. ECB un citu vadošo centrālo banku lēmumi

Reaģējot uz nākotnes perspektīvas pasliktināšanos un ieilgušo nenoteiktību, vadošās centrālās bankas devušas finanšu tirgiem signālus, ka monetārā politika kļūs stimulējošāka. Janvāra beigās FRS Federālā atklātā tirgus komiteja paziņoja, ka globālo ekonomisko un finanšu norišu un nelielā inflācijas spiediena kontekstā kļūs piesardzīgāka, lemjot par federālo fondu mērķa likmes diapazona pārmaiņām. Martā, redzot, ka globālā izaugsme turpina kļūt lēnāka, FRS Federālā atklātā tirgus komiteja papildus paziņoja, ka bilances samazināšanas programma tiks pabeigta 2019. gada septembra beigās. Savukārt ECB Padome, padarot savu monetāro politiku mazāk stingru, marta sanāksmē norādīja, ka galvenās ECB procentu likmes saglabāsies esošajā līmenī vismaz līdz gada beigām, un papildus tika izziņots jauns ceturkšņa ilgāka termiņa refinansēšanas operāciju kopums ITRMO III ar mērķi saglabāt labvēlīgus tautsaimniecības kreditēšanas nosacījumus. Jūnijā, globālajiem kavējošiem faktoriem joprojām negatīvi ietekmējot eiro zonas izaugsmes perspektīvu, ECB Padome nolēma, ka galvenās ECB procentu likmes vēl vismaz 2020. gada 1. pusgadā saglabāsies esošajā līmenī.

ECB pēc neto aktīvu iegādes programmas pārtraukšanas 2018. gada beigās kopš 2019. gada sākuma ir devusi signālus, ka monetārā politika kļūs mazāk stingra, un tas skaidrojams ar eiro zonas ekonomiskās izaugsmes tempa pavājināšanos. Gada sākumā tika uzskatīts, ka ekonomiskās izaugsmes palēnināšanās eiro zonā galvenokārt skaidrojama ar vienreizējiem faktoriem (piemēram, ar Vācijas automobiļu rūpniecības lēnāku attīstību un "dzelteno vestu" protestiem Francijā), bet jau ECB marta prognožu veidošanas laikā kļuva skaidrs, ka ekonomiskās izaugsmes vājināšanās ir plašāka un varētu būt ilgāka, nekā iepriekš domāts. Martā publiskotās ECB speciālistu makroekonomiskās iespēju aplēses norāda uz būtiski zemāku ekonomisko izaugsmi 2019. gadā un nedaudz zemāku ekonomisko izaugsmi 2020. gadā salīdzinājumā ar decembra iespēju aplēsēm. Papildus šiem negatīvajiem faktoriem ECB ir atzīmējusi, ka arī ārējā vidē turpinās nenoteiktība, kas saistīta ar Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES un spriedzi ASV un Ķīnas tirdzniecības attiecībās, tāpēc ECB skatījumā riski tautsaimniecības izaugsmei ir lejupvērsti. Redzot, ka tautsaimniecības attīstība ir lēnāka, nekā iepriekš gaidīts, ECB Padome marta sanāksmē paziņoja, ka ar 2019. gada septembri tiks sākts jauns ceturkšņa ilgāka termiņa refinansēšanas mērķoperāciju kopums ITRMO III ar termiņu 2 gadi, izsoles procedūras saglabāsies ar fiksētu procentu likmi un pilnu piešķīrumu un tās turpināsies līdz 2021. gada marta beigām. Šajā programmā līdzīgi kā iepriekšējās tiks iestrādāti stimuli, kas labvēlīgi ietekmēs kredītu nosacījumus. Papildus ECB Padome mainīja perspektīvas norādi, apstiprinot, ka galvenās ECB procentu likmes saglabāsies esošajā līmenī vismaz līdz 2019. gada beigām. Lai gan aprīļa sanāksmē būtiski jauni monetāro politiku ietekmējoši lēmumi netika pieņemti, ECB prezidenta preses konference tirgus dalībnieku skatījumā tika novērtēta kā monetārās politikas stingrību mazinoša. ECB prezidents preses konferencē norādīja uz ekonomiskās izaugsmes tempa vājināšanos un ECB Padomes gatavību

3. attēls

FINANŠU TIRGŪ NOVĒRTĒTĀ ECB GALVENO REFINANSĒŠANAS OPERĀCIJU PROCENTU LIKME
(%)

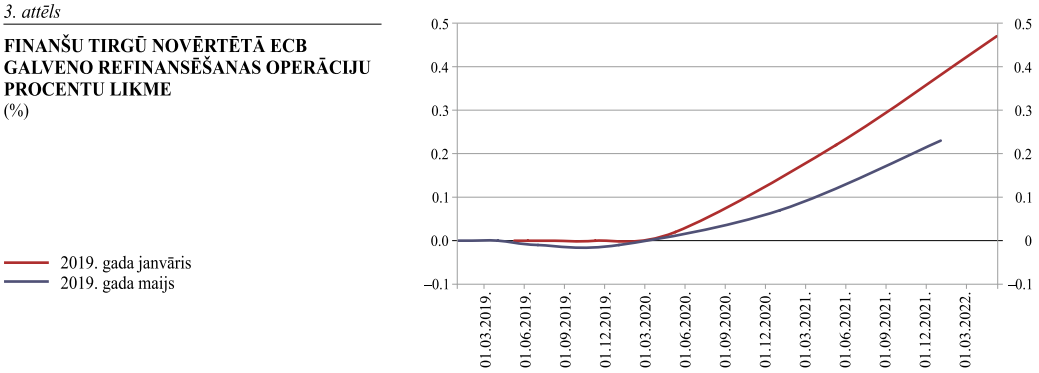

pielāgot visus tās rīcībā esošos monetārās politikas instrumentus turpmākajai tautsaimniecības attīstībai. Tādējādi finanšu tirgos procentu likmju kāpums netiek gaidīts agrāk kā 2021. gadā. Riskiem, kas apdraud eiro zonas izaugsmes perspektīvu, saglabājoties lejupvērstiem, ECB Padome 2019. gada jūnija sanāksmē pagarināja periodu, kurā plāno nemainīt galvenās ECB procentu likmes, vismaz līdz 2020. gada 1. pusgadam un sniedza informāciju par ITRMO III īstenošanas galvenajiem nosacījumiem.

4. attēls

EIRO NAUDAS TIRGUS PROCENTU LIKMES
(%)

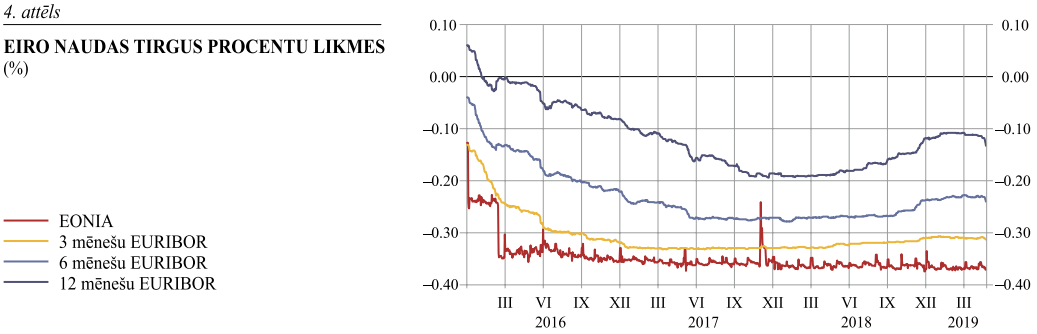

FRS Federālā atklātā tirgus komiteja, redzot, ka globālās tautsaimniecības izaugsmes temps samazinās, kopš gada sākuma mainījusi savu monetārās politikas nostāju, liekot tirgus dalībniekiem noprast, ka turpmāka strauja federālo fondu mērķa likmes diapazona paaugstināšana nav gaidāma. Papildus tā paziņojusi par bilances samazināšanas programmas pabeigšanu septembra beigās. Lai gan aprīļa beigās tirgus gaidīja tālākus signālus, kas liecinātu par FRS monetārās politikas stingrības mazināšanos, tādi nesekoja. FRS priekšsēdētājs Džeroms Pauels *(Jerome Powell)* preses konferencē norādīja, ka tuvākajā laikā netiek plānots ne paaugstināt, ne samazināt federālo fondu mērķa likmes diapazonu, tā kliedējot spekulācijas par iespējamu procentu likmju samazinājumu. Tomēr, neraugoties uz šo paziņojumu, maija beigās finanšu tirgi ar 85% varbūtību vērtē iespēju, ka FRS federālo fondu mērķa likmes diapazons līdz 2019. gada beigām tiks pazeminās.

Arī *Bank of England*, gada sākumā sekojot citām vadošajām centrālajām bankām, norādīja, ka procentu likmju paaugstināšanas varbūtība šajā gadā ir ļoti zema un monetārās politikas nostāja saglabājas stimulējoša. *Bank of England* 2019. gada pirmajos mēnešos nācās strādāt īpaši augstas nenoteiktības apstākļos, ņemot vērā Apvienotās Karalistes apņemšanos izstāties no ES un tuvojošos izstāšanās termiņu, kas gan vēlāk tika pagarināts. Tieši Apvienotās Karalistes tautsaimniecība visspēcīgāk izjūt izstāšanās radīto nenoteiktību un tās negatīvo ekonomisko ietekmi. Neraugoties uz augsto nenoteiktības līmeni, Apvienotās Karalistes tautsaimniecība ir turpinājusi augt, un tas pagaidām ļāvis *Bank of England* Monetārās politikas komitejai izvēlēties nogaidošu pozīciju. Vienlaikus tā turpina norādīt, ka tālāka monetārās politikas nostāja un līdz ar to arī procentu likmes ir tieši atkarīgas no turpmākā sadarbības modeļa ar ES, tāpēc tā norāda, ka procentu likmes var tikt pielāgotas abos virzienos, lai nodrošinātu inflāciju 2% līmenī, kas ir *Bank of England* mērķis.

Japānas Banka turpina nodrošināt īpaši stimulējošu monetāro politiku, joprojām īstenojot aktīvu iegādes programmu un veicot procentu likmju līknes vadīšanu. Japānas Bankas Padome aprīļa sanāksmē mainīja ekonomiskās izaugsmes prognozi, norādot, ka īpaši zemās īstermiņa un ilgtermiņa procentu likmes saglabāsies esošajā līmenī vismaz līdz 2020. gada pavasarim, tādējādi kliedējot baumas, ka tā varētu no īpaši zemām procentu likmēm atteikties agrāk, sekojot citām vadošajām centrālajām bankām, neraugoties uz to, ka inflācijas mērķis netiktu sasniegts. Attiecībā uz riskiem Japānas Banka kopš gada sākuma savos ziņojumos norāda, ka ASV makroekonomiskā politika, protekcionisma pieaugums, Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES un attīstības valstu ekonomiskā izaugsme turpina radīt riskus.

5. attēls

FINANŠU TIRGŪ NOVĒRTĒTĀS CENTRĀLO BANKU BĀZES LIKMES
(%)

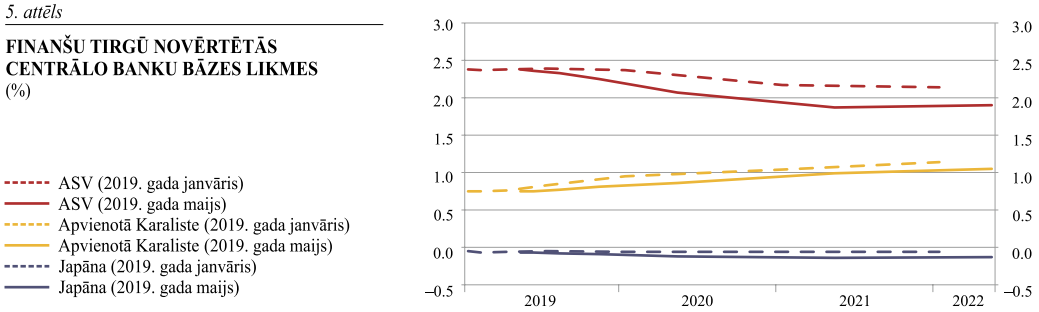

2.2. Norises pasaules finanšu tirgos

2018. gads noslēdzās ar ļoti strauju akciju izpārdošanu, bet 2019. gadā līdz maija sākumam akciju un obligāciju tirgos valdīja optimisms. Savukārt pēc ASV un Ķīnas tirdzniecības attiecību saasināšanās un jaunu tarifu noteikšanas maija otrajā pusē akciju cenas pazeminājās. Attīstītajās valstīs akciju cenu indeksu kāpums ir tuvu 10% līmenim, savukārt peļņas likmju samazinājums obligāciju tirgos ļāvis palielināties arī parāda vērtspapīru cenām. Lai gan nenoteiktība kopš gada sākuma ir palielinājusies un makroekonomiskie rādītāji ir zemāki, nekā gaidīts, finanšu tirgos tas pilnībā iecenots netiek. Daļēji to nodrošinājušas vadošās centrālās bankas, kas laikus spējušas mainīt monetārās politikas nostāju. Tomēr, lai akciju cenas turpinātu palielināties, nepieciešams novērst nenoteiktību radošos faktorus.

2018. gada beigās notikusī akciju izpārdošana 2019. gada 1. ceturksnī un 2. ceturkšņa sākumā finanšu tirgos ļāvusi valdīt optimismam, tomēr jaunākās ziņas par ASV un Ķīnas tirdzniecības sarunām maija otrajā pusē situāciju finanšu tirgos ir pasliktinājušas. ASV un Ķīnas sarunas turpinās, un nenoteiktība joprojām ir liela. Arī Apvienotās Karalistes centieni izstāties no ES aizvadītajā periodā nespēja mazināt investoru aktivitāti. Visticamāk, apzinoties, ka izstāšanās no ES bez vienošanās negatīvi ietekmēs Apvienoto Karalisti un īstermiņā arī tās tirdzniecības partnervalstis, finanšu tirgus dalībnieki neticēja, ka Apvienotās Karalistes valdība to varētu pieļaut. Pat ja finanšu tirgus dalībnieki ir optimistiski noskaņoti attiecībā uz šo ģeopolitisko notikumu rezultātiem, reālās tautsaimniecības datiem vajadzēja mazināt optimismu, tomēr tā nenotika. Slikto makroekonomisko rādītāju ietekmi, visticamāk, vājinājušas vadošās centrālās bankas, kas, redzot, ka tautsaimniecības izaugsmes temps sāk mazināties, laikus spēja mainīt monetārās politikas nostāju, tādējādi liekot finanšu tirgus dalībniekiem saprast, ka atbalsts sekos. Papildus arī atsevišķu valstu valdības spējušas nodrošināt fiskālos stimulus vai likušas saprast, ka tādi tiks nodrošināti, un tas arī ir palīdzējis kompensēt makroekonomisko datu radīto negatīvo spiedienu uz aktīvu cenām.

Attīstīto valstu obligāciju tirgos no 2019. gada sākuma līdz maija beigām bija vērojams peļņas likmju sarukums, pat neraugoties uz to, ka 2018. gada beigās ECB pārtrauca jaunu neto aktīvu iegādi. Vācijas valdības 10 gadu obligāciju vidējā svērtā peļņas likme samazinājās par 44 bāzes punktiem (līdz –0.20% 31. maijā), savukārt atbilstošo ASV Valsts kases vērtspapīru vidējā svērtā peļņas likme saruka par 56 bāzes punktiem (līdz 2.12% 31. maijā). Straujais vērtspapīru peļņas likmju samazinājums skaidrojams ar centrālo banku monetārās politikas nostājas pārmaiņām un investoru augošajām bažām par ASV un Ķīnas tirdzniecības strīda ietekmi uz globālo tautsaimniecību. Arī Francijas, Spānijas un Portugāles valdības obligāciju vidējā svērtā peļņas likme laikā kopš 2019. gada sākuma samazinājās attiecīgi par 50 bāzes punktiem, 70 bāzes punktiem un 91 bāzes punktu. Straujāks Portugāles valdības obligāciju peļņas likmju kritums skaidrojams ar starptautiskās kredītreitingu aģentūras *S & P Global* veikto kredītreitinga paaugstināšanu marta vidū no BBB– uz BBB. Visstraujāk samazinājās Grieķijas valdības 10 gadu obligāciju peļņas likme (par 149 bāzes punktiem). 2019. gada 5. aprīlī eiro zonas finanšu ministri apstiprināja dotācijas piešķiršanu Grieķijai atbilstoši aizdevumu programmas ietvaros plānotajam, apstiprinot, ka Grieķija

ir izpildījusi savas reformu saistības. Vienlaikus citu eiro zonas valstu parāda vērtspapīru zemās peļņas likmes veicina investoru vēlmi lielākas peļņas nolūkos iegādāties Grieķijas parāda vērtspapīrus. Vienlaikus Itālijas parāda vērtspapīru peļņas likmes saglabājušās gandrīz nemainīgas. Itālijas valdības nespēja pārliecināt investorus par ilgtspējīgas fiskālās politikas ievērošanu veicina augšupvērstu spiedienu uz tās parāda vērtspapīru ienesīgumu. Apvienotās Karalistes valdības 10 gadu obligāciju vidējā svērtā peļņas likme saruka mazāk (par 39 bāzes punktiem). Aplūkojot eiro zonas valstis, redzams, ka starpība starp Vācijas un pārējo eiro zonas valstu parāda vērtspapīru peļņas likmēm ir samazinājusies; to veicināja arī pārmaiņas centrālo banku monetārās politikas nostājā. Atsevišķās valstīs, kurām nepieciešama atbalstošāka monetārā politika un kurās procentu likmes ir augstākas, obligāciju peļņas likmes saruka straujāk.

6. attēls

VALDĪBAS 10 GADU OBLIGĀCIJU PEĻŅAS LIKMJU STARPĪBA AR VĀCIJAS VALDĪBAS 10 GADU OBLIGĀCIJU PEĻŅAS LIKMI
(bāzes punktos)

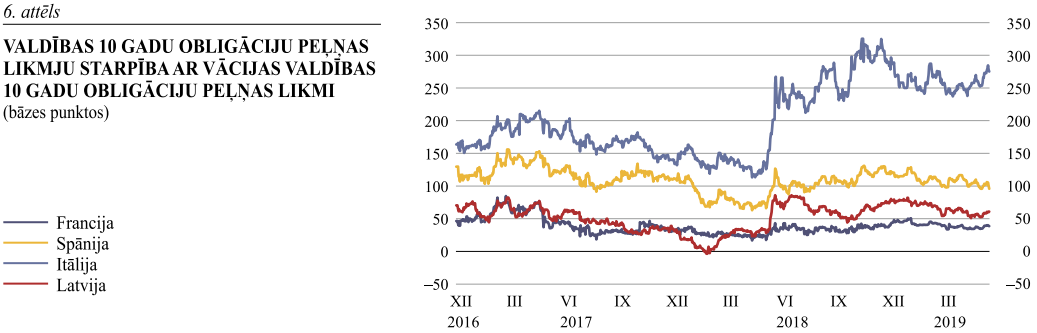

Akciju tirgos kopš 2019. gada sākuma valdījis optimisms. Pēc straujā krituma 2018. gada beigās palielinājušies akciju cenu indeksi. Maija sākumā akciju cenu indeksi atradās tuvu rekordlīmeņiem, kas liek raudzīties nākotnē piesardzīgāk, jo ekonomiskās attīstības temps sācis palēnināties un nenoteiktība, kas radīja akciju izpārdošanu 2018. gada beigās, turpinājusi palielināties. ASV un Ķīnas tirdzniecības sarunās joprojām nav panākts risinājums, arī Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES ir tikai atlikta, un nenoteiktību palielina arī ES un ASV tirdzniecības sarunas, kas, visticamāk, būs sarežģītas. Lai akciju tirgos turpinātos izaugsme, šīs problēmas noteikti jāatrisina pēc iespējas ātrāk un, vēlams, saskaņā ar optimistiskāko scenāriju. ASV akciju indekss S & P 500 kopš gada sākuma palielinājies par 9.8%. Vienlaikus ASV bankas raksturojošais *S & P 500 Banks* indekss palielinājās par 7.8%, bet *Dow Jones Industrial Average* indekss – par 6.4%.

Arī Eiropā akciju indeksi kopš 2019. gada sākuma ir palielinājušies. Eiro zonas akciju tirgus indekss *Euro Stoxx 50* pieauga par 9.3%; arī Eiropas kopējo tirgu raksturojošais *Stoxx Europe 600* indekss palielinājās par 9.3%. Savukārt banku sektoru raksturojošais *Euro Stoxx Bank* indekss samazinājās par 0.8%, turklāt aizvadītajā periodā tas bija diezgan svārstīgs. To negatīvi ietekmē procentu likmju kāpuma gaidu pavirzīšanās tālāk nākotnē, savukārt ITRMO III to ietekmē pozitīvi. Vienlaikus Apvienotās Karalistes akciju tirgus indekss FTSE 100 pieauga par 6.4%, bet banku indekss *FTSE 350 Banks* – par 2.1%. Nenoteiktība par Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES turpina lejupvērstu spiedienu uz aktīvu cenām Apvienotajā Karalistē.

Japānas akciju tirgus indekss *Japan Nikkei 225* kopš 2019. gada sākuma palielinājās par 2.9%, savukārt attīstības valstu akciju tirgus indekss *MSCI Emerging Markets* pieauga par 3.3%. Attīstības valstu akciju cenas pozitīvi ietekmējis FRS lēmums nesteigties ar tālāku federālo fondu mērķa likmes diapazona paaugstināšanu, mazinot kapitāla aizplūdes un spiedienu uz procentu likmju pieaugumu.

Eiro kurss attiecībā pret ASV dolāru kopš 2019. gada sākuma samazinājies par 2.6% (līdz 1.117 ASV dolāriem par eiro). Eiro kursa kritums attiecībā pret ASV dolāru skaidrojams ar eiro zonas izaugsmes tempa straujāku samazināšanos, nekā iepriekš gaidīts. 2019. gada sākumā tika uzskatīts, ka ekonomiskās izaugsmes tempa palēnināšanās būs īsa un pārejoša,

7. attēls

EIRO KURSS ATTIECĪBĀ PRET ASV DOLĀRU UN NĀKOTNES GAIDAS

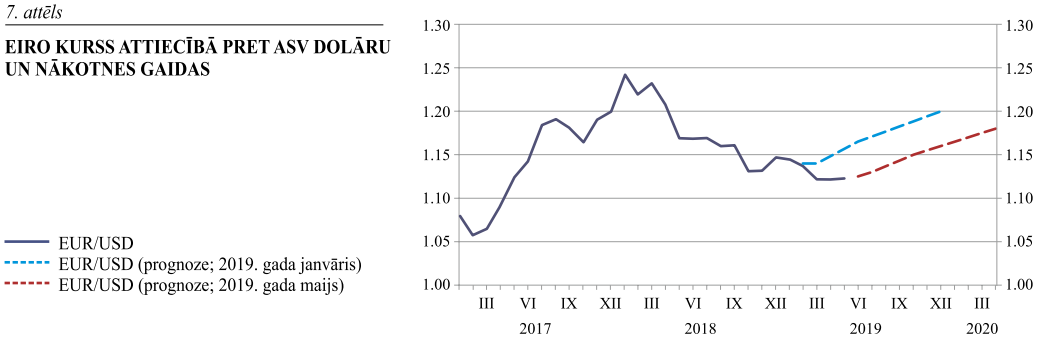

bet jau martā tika vēstīts, ka tā varētu būt ilgāka. Ņemot vērā jaunākos datus, ECB mazināja monetārās politikas nostājas stingrību, un tas apstiprināja investoru gaidas, ka procentu likmju kāpums tuvākajā laikā nav gaidāms. Arī FRS kopš janvāra beigām ir mainījusi monetārās politikas nostāju un tuvākajā laikā turpmākas federālo fondu mērķa likmes diapazona pārmaiņas neparedz, savukārt finanšu tirgi sākuši iecenot procentu likmju samazinājumu ASV, un tas licis Vācijas un ASV valdības 10 gadu obligāciju peļņas likmju starpībai nedaudz samazināties, tomēr tā joprojām ir liela. Augstākas procentu likmes veicina investoru vēlmi veidot uzkrājumus un investīcijas attiecīgajā valūtā, tāpēc pašlaik šiem nolūkiem izdevīgāks ir ASV dolārs. Neraugoties uz to, ka jau ilgāku laiku aptaujāto ekspertu mediānas prognozes bijušas kļūdainas, tās joprojām rāda, ka vidējā termiņā tiek gaidīts eiro kursa kāpums attiecībā pret ASV dolāru. Tālāku straujāku parāda vērtspapīru procentu likmju kāpumu ASV ierobežo investoru prognozes par to, ka jau pašlaik ASV tautsaimniecība atrodas ekonomiskās attīstības cikla augšupejas noslēguma fāzē, savukārt eiro zona atrodas tālāk no ekonomiskās attīstības cikla beigām. Jāatzīmē gan, ka arī tirgus prognozes par ASV tautsaimniecības izaugsmi pēdējā gada laikā vairākkārt tikušas pārsniegtas. Augšupvērstu spiedienu uz eiro kursu veicina arī tekošā konta pārpalikums eiro zonā, turpretī ASV izveidojies tekošā konta deficīts.

2.3. Latvijas tautsaimniecības finansēšanas nosacījumi

Labvēlīgus finansēšanas nosacījumus Latvijā veicinās ECB Padomes 2019. gada martā un jūnijā pieņemtie lēmumi, sniedzot pievilcīgas finansēšanas iespējas tām kredītiestādēm, kuras attīstīs kreditēšanu. Līdzšinējais kreditēšanas kāpums Latvijā joprojām bija lēns, piesardzīgai attieksmei saglabājoties gan kredītu pieprasījuma, gan piedāvājuma pusē. Lai gan atsevišķi liela apjoma kredīti lika koriģēt un paaugstināt kopējā kredītu atlikuma pieauguma prognozi, IKP izaugsmes un ārējā pieprasījuma vājināšanās 2019. gada 1. ceturksnī kreditēšanas aktivizēšanos neveicināja. Kredītiestāžu piedāvāto procentu likmju līmenis kopumā saglabājās zems un labvēlīgs kreditēšanas attīstībai. Tomēr kredītiestāžu aizdevumu procentu likmes dažos kreditēšanas sektoros sākušas augt galvenokārt sakarā ar kredītiestāžu bilances ierobežojumiem un riska uztveres un finansējuma struktūras pārmaiņām. Arī turpmāk kredītiestāžu aizdevumu procentu likmes ietekmēs kredītiestāžu finansiālā situācija un spēja pārvarēt ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju saistītās problēmas. Labvēlīgā situācija darba tirgū un ienākumu kāpums nodrošināja stabilu noguldījumu atlikuma palielināšanos. Finansēšanas nosacījumus, kā arī iespēju Latvijai saņemt lētāku finansējumu ārvalstīs uzlaboja Latvijas valdības obligāciju peļņas likmju samazināšanās.

Kreditēšanas dinamikai ilgstoši atpaliekot no tautsaimniecības pieauguma tempa, kredītportfeļa attiecība pret IKP turpināja sarukt – 2018. gada beigās iekšzemes nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums samazinājās līdz 40.2% no IKP (2017. gada beigās – 45.8%). Tādējādi tautsaimniecības attīstību arvien vairāk nodrošināja uzņēmēju pašu līdzekļi. Tas zināmā mērā izskaidroja nefinanšu sabiedrību noguldījumu atlikuma visai lēno kāpumu iepriekšējos gados, savukārt tautsaimniecības izaugsmes

palēninināšanās un nenoteiktāka nākotnes perspektīva pēdējā laikā stimulē nefinanšu sabiedrību uzkrājumu straujāku pieaugumu.

8. attēls

IEKŠZEMES KREDĪTI NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM UN MĀJSAIMNIECĪBĀM

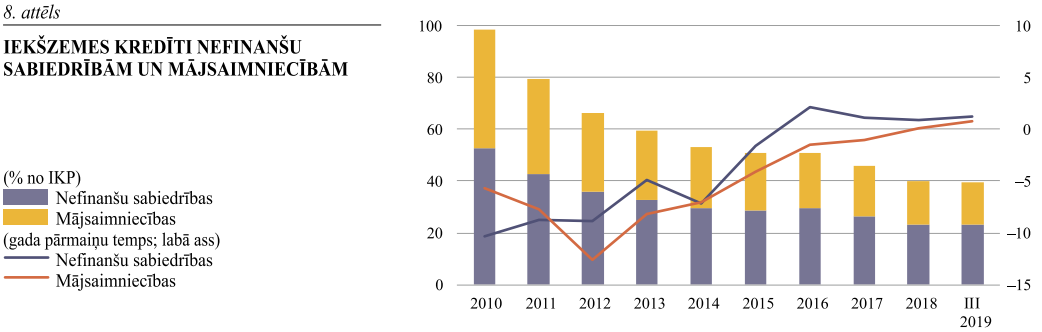

2018. gada pēdējos mēnešos, pieaugot valdības izdevumiem, nefinanšu sabiedrībām noslēdzot gadu un mājsaimniecībām saņemot papildu ienākumus, tradicionāli bija vērojams straujš noguldījumu atlikuma mēneša kāpums, turklāt iekšzemes noguldījumu atlikuma kāpums bija straujākais kopš 2013. gada pēdējā mēneša, kad to ietekmēja gaidāmā eiro ieviešana. Savukārt 2019. gada pirmajos mēnešos nebija vērojams bieži raksturīgais noguldījumu atlikuma kritums – noguldījumu piesaistes kāpums turpinājās, un gada pirmajos četros mēnešos palielinājās gan iekšzemes noguldījumu kopējais atlikums (par 1.2%), gan nefinanšu sabiedrību (par 1.6%) un mājsaimniecību (par 0.9%) noguldījumu atlikums. Noguldījumu atlikuma gada pieauguma temps aprīlī sasniedza 5.8%, mājsaimniecību noguldījumu atlikumam augot vēl straujāk. Kopš decembra iekšzemes noguldījumu atlikums jau pārsniedz kredītportfeļa apjomu, tādējādi nodrošinot kredītiestādēm kredītresursus arī bez naudas tirgus vai ārvalstu finansējuma palīdzības. Tas ļāvis kredītiestādēm samazināt saistības pret ārvalstu kredītiestādēm (2019. gada janvārī–aprīlī – par 21.3%), vienlaikus sarūkot 2018. gadam raksturīgajam ārvalstu klientu noguldījumu atlikuma kritumam – gada pirmajos četros mēnešos tas kritās tikai par 7.3% (gada samazinājuma temps aprīlī – 44.4%). Ārvalstu klientu noguldījumu īpatsvars noguldījumu kopējā atlikumā saruka līdz 18.3% (iepriekšējā gada atbilstošajā periodā – 29.8%).

9. attēls

IEKŠZEMES NOGULDĪJUMU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅU TEMPS
(%)

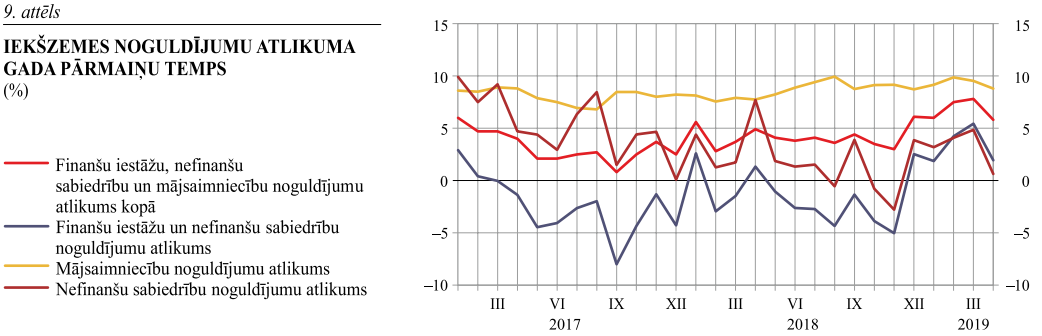

10. attēls

IEKŠZEMES KREDĪTU UN NOGULDĪJUMU ATTIECĪBA
(%)

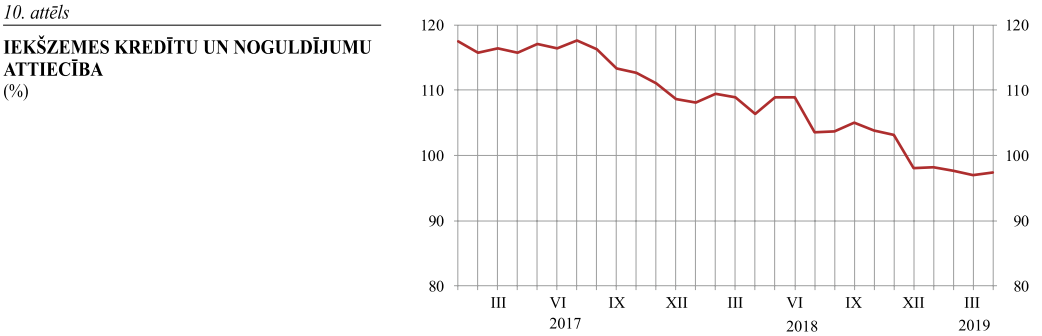

Kopš 2018. gada nogales kredītiestādes saglabājušas ļoti izdevīgus nosacījumus finanšu resursu piesaistei iekšzemes noguldījumu tirgū. Iekšzemes noguldījumu, kas veido lielāko

daļu kredītiestāžu finansējuma, atlikuma procentu likmes bija tuvas nullei. Iekšzemes nefinanšu sabiedrību un mājsaimniecību eiro veikto noguldījumu atlikuma procentu likme 2019. gada aprīlī bija 0.1% (arī 2018. gada oktobrī – 0.1%). Savukārt nefinanšu sabiedrību un mājsaimniecību jaunajiem termiņnoguldījumiem eiro tā bija attiecīgi 0.03% un 0.5% (2018. gada oktobrī – attiecīgi 0.1% un 0.5%). ECB īstenotās monetārās politikas ietekmē noguldījumu procentu likmes ir sasniegušas līdz šim zemāko līmeni. Tas Latvijas kredītiestādēm ļauj arī iekšzemes mājsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām piedāvāt aizdevumus ar izdevīgākiem nosacījumiem, tomēr aizdevumus ietekmē arī citi faktori, piemēram, kredītiestāžu kreditēšanas politika un finansiālais stiprums, kā arī kredītņēmēju riska līmenis.

11. attēls

IEKŠZEMES NEFINANŠU SABIEDRĪBU UN MĀJSAIMNIECĪBU NO JAUNA EIRO VEIKTO NOGULDĪJUMU VIDĒJĀS SVĒRTĀS PROCENTU LIKMES UN EIRO VEIKTO TERMIŅNOGULDĪJUMU ATLIKUMA ĪPATSVARS
(%)

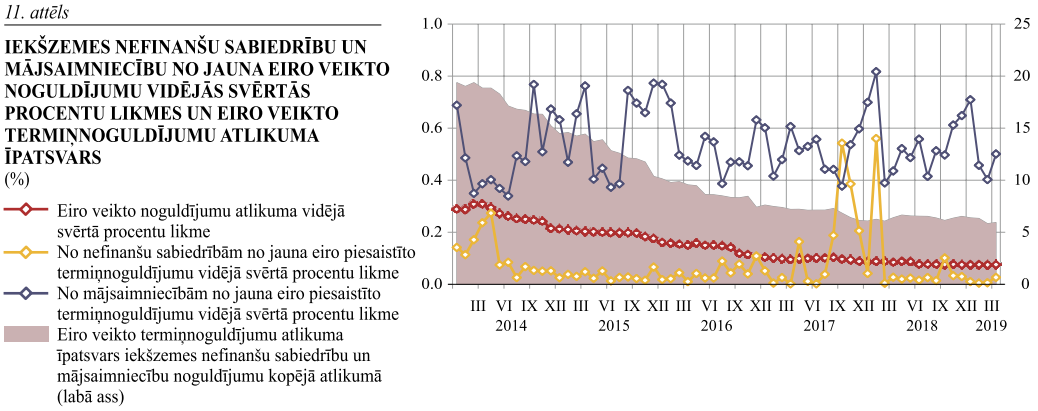

2018. gada novembrī–2019. gada aprīlī iekšzemes nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums kopumā pieauga par 0.7% (t.sk. 2019. gada pirmajos četros mēnešos – par 0.5%), un koriģētais (izslēdzot kredītiestāžu sektora strukturālo pārmaiņu izraisītos vienreizējos efektus[1]) iekšzemes kredītu atlikuma gada pieauguma temps aprīlī bija 2.4%. Mērena pozitīva gada izaugsme bija vērojama visos segmentos – gan nefinanšu sabiedrību (koriģētais gada pieauguma temps – 3.2%), gan mājsaimniecību (attiecīgi 1.0%), t.sk. arī mājokļa iegādes (1.8%), kreditēšanā. Kreditēšanā turpināja palielināties nebanku finanšu iestāžu (galvenokārt līzinga sabiedrību) devums – to kredītportfelis jau vairākus gadus aug straujāk nekā kredītiestādēm (2018. gadā līzinga sabiedrību aizdevumi gan nefinanšu sabiedrībām, gan mājsaimniecībām palielinājās par 6–7%). Nozaru dalījumā pēdējo divu ceturkšņu laikā kredītportfelis būtiski audzis galvenokārt infrastruktūras, viesnīcu un nekustamā īpašuma attīstības jomā: enerģētikā (par 11.4%), izmitināšanā un ēdināšanā (1.7 reizes), transportā (par 3.2%), kā arī nekustamā īpašuma sektorā (par 4.9%). Vienlaikus sarucis kredītiestāžu kredītportfeļa apjoms apstrādes rūpniecībā, lauksaimniecībā un tirdzniecībā, toties šajās nozarēs, kā arī būvniecībā būtiski palielinājies līzinga finansējums. Kopš 2018. gada nogales mājsaimniecību kreditēšanas gada kāpuma rādītājs ir pozitīvs, izaugsmi nosakot mājsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegto kredītu atlikuma stabilajam pieaugumam valsts atbalsta programmas ietekmē, kā arī patēriņa kreditēšanas izaugsmei.

Aizdevumi nefinanšu sabiedrībām kļuva mazāk pieejami, taču vienlaikus aizdevumu finansēšanas izmaksas būtiski samazināja zema riska uzņēmumu pieprasījums. Dažas kredītiestādes ziņoja par kredītu standartu, kā arī noteikumu un nosacījumu stingrības palielināšanu aizdevumiem nefinanšu sabiedrībām. Eiro zonas banku veiktās kreditēšanas apsekojums parādīja, ka 2018. gada 4. ceturksnī un 2019. gada 1. ceturksnī viena no četrām aptaujātajām Latvijas kredītiestādēm noteica stingrākus kredītu standartus ilgtermiņa aizdevumiem lieliem uzņēmumiem un divas – paaugstināja pievienoto procentu likmi parastiem vai riskantiem aizdevumiem. Kredītiestādes ziņoja, ka piemērojušas nedaudz stingrākus arī citus kredītu nosacījumus un noteikumus, t.sk. ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu

[1] Izslēgta ietekme, ko radīja ABLV Bank, AS licences anulēšana 2018. gada jūlijā.

12. attēls

IEKŠZEMES KREDĪTU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅU TEMPS*
(%)

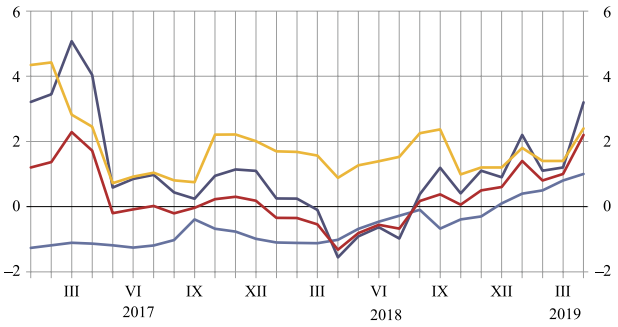

* Izslēdzot kredītiestāžu sektora strukturālo pārmaiņu ietekmi.

13. attēls

NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU APJOMS
(milj. eiro)

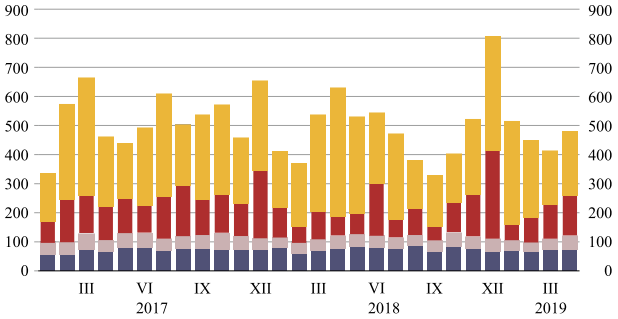

legalizācijas novēršanu saistītus līgumu grozījumus. Vienlaikus vairāki zema riska uzņēmumi informēja plašāku sabiedrību par lielu ilgtermiņa aizdevumu saņemšanu. Piemēram, 2018. gada decembrī AS "Latvenergo" paziņoja, ka no četrām Latvijā strādājošajām kredītiestādēm kopumā aizņemsies 240 milj. eiro uz 7–10 gadiem investīciju projektu īstenošanai. Tā rezultātā nefinanšu sabiedrībām eiro izsniegto jauno aizdevumu procentu likme decembrī samazinājās līdz 2.4%. Līdz marta beigām tā atgriezās iepriekšējā līmenī (2018. gada oktobrī – 2.9%; 2019. gada martā – 2.8%), bet aprīlī pieauga līdz 3.3%. Latvijas kredītu tirgū daži nozīmīgi darījumi var radīt būtiskas nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu procentu likmju svārstības, taču eiro zonas banku veiktās kreditēšanas apsekojums ļauj secināt, ka nākamajos ceturkšņos nozīmīgāki var kļūt lielāki Latvijas kredītiestāžu bilances ierobežojumi un finansējuma izmaksas, stingrāks kredītiestāžu riska vērtējums un mazāka kredītiestāžu konkurence. Tāpēc nākamajā pusgadā nav pamata gaidīt nefinanšu sabiedrību finansējuma nosacījumu uzlabošanos. Kopumā 2019. gada 1. ceturksnī aizdevumiem nefinanšu sabiedrībām finansējuma nosacījumu pārmaiņas bija mazāk nelabvēlīgas nekā mājsaimniecībām.

14. attēls

MFI NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU PROCENTU LIKMES KREDĪTU VEIDU DALĪJUMĀ
(%)

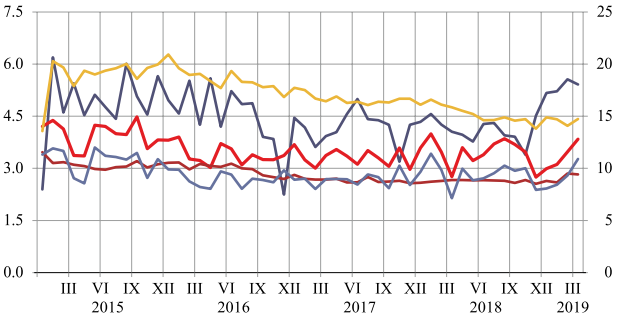

Finansējuma nosacījumi aizdevumiem mājsaimniecībām mājokļa iegādei 2019. gada 1. ceturksnī pasliktinājās. Kredītiestādes pastiprināja kredītu standartus, kā arī paaugstināja pievienoto procentu likmi gan parastiem, gan riskantiem kredītiem mājsaimniecībām mājokļa iegādei. Eiro zonas banku veiktās kreditēšanas apsekojumā signālu par stingrāku kredītu standartu piemērošanu aizdevumiem mājsaimniecībām mājokļa iegādei 2018. gada 4. ceturksnī deva viena no četrām aptaujātajām kredītiestādēm un 2019. gada 1. ceturksnī –

15. attēls

PIEVIENOTĀS PROCENTU LIKMES PĀRMAIŅAS KREDĪTIEM MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI
(neto pārmaiņas; % no kredītiestāžu veiktās kreditēšanas aptaujā dalību ņēmušajām Latvijas kredītiestādēm)

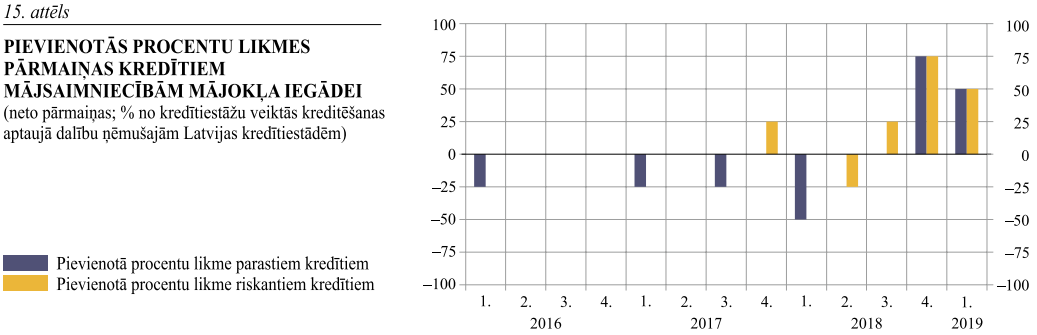

divas. Savukārt par pievienotās procentu likmes paaugstināšanu attiecīgajiem aizdevumiem 2018. gada 4. ceturksnī ziņoja trīs un 2019. gada 1. ceturksnī – divas no četrām aptaujātajām kredītiestādēm. Kredītiestāžu norādītās kreditēšanas pārmaiņas atspoguļojās arī procentu likmju statistikas datos – kredītiem mājsaimniecībām mājokļa iegādei jauno darījumu eiro procentu likmes 2019. gada janvārī–aprīlī pieauga par 0.2 procentu punktiem (līdz 2.8%). Procentu likmju kāpums saistīts galvenokārt ar kredītiestāžu bilances ierobežojumiem un finansējuma izmaksām, mazāk – ar kredītiestādes riska novērtējumu un pieļaujamo riska līmeni kredītiestādē.

2018. gada pēdējos mēnešos un 2019. gada 1. ceturksnī patēriņa kredītiem un pārējiem kredītiem mājsaimniecībām finansējuma izmaksas bija svārstīgas: patēriņa kredītu procentu likmes būtiski nemainījās un pārējo kredītu procentu likmes pieauga. Patēriņa kredīti un pārējie kredīti mājsaimniecībām kļuva grūtāk pieejami, un to procentu likmes galvenokārt mainījās atkarībā no kredītņēmēju riska pakāpes. Balstoties uz eiro zonas banku veiktās kreditēšanas apsekojuma datiem, mazliet stingrākus kredītu standartus patēriņa kredītiem un pārējiem kredītiem mājsaimniecībām 2018. gada 4. ceturksnī noteica viena no četrām aptaujātajām Latvijas kredītiestādēm un 2019. gada 1. ceturksnī – divas. Savukārt patēriņa kredītu un pārējo kredītu mājsaimniecībām noteikumus un nosacījumus 2019. gada 1. ceturksnī visas aptaujātās Latvijas kredītiestādes saglabāja līdzšinējā līmenī. Vienlaikus no jauna eiro izsniegto patēriņa kredītu procentu likmes būtiski nemainījās (2018. gada oktobrī – 14.6%; 2019. gada aprīlī – 14.7%), bet pārējiem kredītiem mājsaimniecībām pieauga (2018. gada oktobrī – 3.9%; 2019. gada aprīlī – 5.4%). Pārējo kredītu procentu likme augusi, mainoties izsniegto kredītu struktūrai un palielinoties kredītņēmēju riska pakāpei. Nākamajā pusgadā patēriņa kredīti un pārējie kredīti mājsaimniecībām varētu kļūt mazāk pieejami riskantākiem kredītiestāžu klientiem, un tas veicinās attiecīgās procentu likmes samazināšanos. Lai gan kredītiestāžu izsniegto kredītu procentu likmes vairs nesarūk, to līmenis ir diezgan zems un labvēlīgs kreditēšanas attīstībai.

Kaut arī kreditēšanas kāpums atsevišķu lielu ilgtermiņa darījumu ietekmē ir nedaudz straujāks, nekā iepriekš gaidīts, kopumā kreditēšanas dinamika 2019. gadā saglabāsies visai mērena. Ārējās vides riski un kritiskāka to uztvere gan no kredītiestāžu, gan aizņēmēju puses, kā arī ar ēnu ekonomiku saistītie strukturālie faktori samazinās gan kredītu pieprasījumu, gan arī piedāvājumu.

Starptautiskās kredītreitingu aģentūras *Fitch Ratings* un *S & P Global* un Japānas kredītreitingu aģentūra R & I saglabāja Latvijas kredītreitingus iepriekšējā līmenī (attiecīgi A, A un A–), nosakot stabilu nākotnes perspektīvu. Kredītreitingu aģentūras novērtēja spēcīgo tautsaimniecības izaugsmi un sabalansētu fiskālo politiku, kā arī augstu novērtēja valsts institucionālo noturīgumu un politisko struktūru, ko nodrošina dalība ES un eiro zonā. Kredītreitingu aģentūras uzsvēra, ka Ziemeļvalstu banku loma valstī joprojām būs nozīmīga un situācijas attīstība ārvalstu klientus apkalpojošajā sektorā būtiski neietekmēs iekšzemes kredītiestāžu sektoru.

Kredītiestāžu likviditātes situācija saglabājās augsta un būtiski nemainījās – 2019. gada pirmajos piecos mēnešos likviditātes pārpalikums vidēji bija 4.4 mljrd. eiro. Latvijas

kredītiestādēm bija nozīmīgs brīvo resursu apjoms, kas stimulēja interesi par ieguldījumiem valdības vērtspapīru tirgū.

2019. gada janvārī–maijā Valsts kase veica piecus 5 gadu obligāciju laidienus iekšzemes vērtspapīru tirgū. Kopējais piedāvājums bija 150.0 milj. eiro, bet pieprasījums – 928.7 milj. eiro (iepriekšējos piecos mēnešos piedāvājuma segums bija 4.7, bet janvārī–maijā tas sasniedza 6.2). Izsoles vidējā procentu likme samazinājās no 0.56% janvārī līdz 0.27% maijā. Vērtspapīru pieprasījumu veicināja ECB monetārās politikas lēmumi – ECB Padome noteica, ka galvenās ECB procentu likmes 2019. gadā nemainīs, un tas attiecīgi ietekmēja arī vidēja termiņa un ilgtermiņa procentu likmes. Latvijas obligāciju procentu likmes iekšzemes tirgū saruka, tomēr vēl straujāk tās samazinājās ārējos tirgos.

Latvijas valdība februārī ārējos tirgos emitēja 30 gadu eiroobligācijas 700 milj. eiro vērtībā ar vidējo peļņas likmi 1.93%. Starpība ar attiecīgā termiņa Vācijas valdības obligāciju peļņas likmi bija 120 bāzes punktu, bet starpība ar 30 gadu mijmaiņas darījumu procentu likmi bija 68 bāzes punkti. Iepriekšējo reizi Latvija 30 gadu obligācijas ārējos tirgos emitēja 2018. gada septembrī, kad vidējā procentu likme bija 1.86%, bet apjoms – 200 milj. eiro un starpība ar attiecīgā termiņa Vācijas valdības obligāciju peļņas likmi bija 87 bāzes punkti, bet ar mijmaiņas darījumu procentu likmi – 38 bāzes punkti. Maijā Latvijas valdība papildus emitēja 30 gadu eiroobligācijas 300 milj. eiro vērtībā ar vidējo peļņas likmi 1.76%. Starpība ar Vācijas valdības attiecīgā termiņa obligāciju peļņas likmi bija 121 bāzes punkts, bet starpība ar 30 gadu mijmaiņas darījumu procentu likmi – 74 bāzes punkti.

16. attēls

VALDĪBAS VĒRTSPAPĪRU IZSOĻU REZULTĀTI
(milj. eiro)

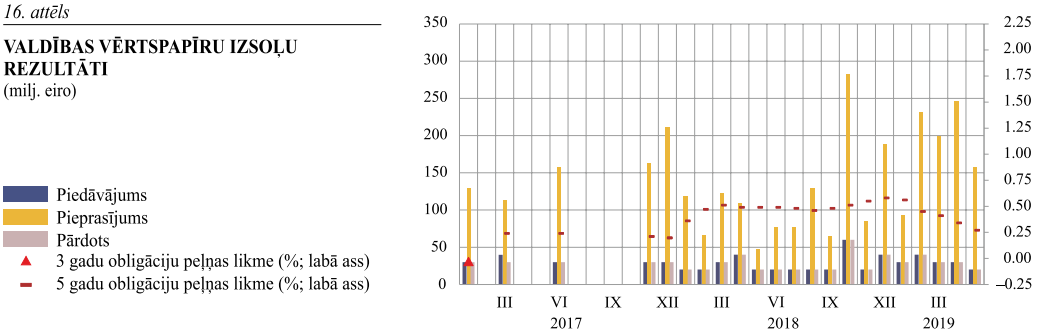

Otrreizējā tirgū to Latvijas valdības obligāciju peļņas likme, līdz kuru dzēšanai atlikuši 9 gadi, samazinājās no 1.02% 2018. gada decembra beigās līdz 0.42% maija beigās. Peļņas likmju starpība ar Vācijas valdības atbilstoša termiņa obligāciju peļņas likmi samazinājās no 91 bāzes punkta līdz 73 bāzes punktiem. Tas nozīmēja Latvijas risku mazināšanos salīdzinājumā ar citām eiro zonas valstīm, jo vairākumā valstu peļņas likmju starpība saruka mazāk.

Latvijas akciju indekss OMXR maija beigās bija par 13.1% augstāks nekā gada sākumā, savukārt Baltijas akciju indekss OMXBBGI palielinājās par 8.8%. Kā būtiskākos var atzīmēt notikumus Latvijas vadošajos farmācijas uzņēmumos. AS "GRINDEKS", kas kapitalizācijas ziņā ir otrā lielākā Latvijas sabiedrība biržā, akciju cena kopš 2019. gada sākuma pieauga par 89.2% saistībā ar ziņām par akcionāru gatavošanos obligātajam akciju atpirkšanas piedāvājumam, kas tiks izteikts līdz 31. augustam. Savukārt kapitalizācijas ziņā trešās lielākās sabiedrības AS "Olainfarm" akciju cena samazinājās par 5.1%, to ietekmējot akcionāru strīdiem par kontroli uzņēmumā. Kapitalizācijas ziņā lielākās sabiedrības AS "Latvijas Gāze" akciju cena palielinājās par 2.0%. Kā parasti lielākais bija AS "GRINDEKS" un AS "Olainfarm" akciju apgrozījums (attiecīgi 6.5 milj. eiro un 4.4 milj. eiro). AS "Attīstības finanšu institūcija Altum" maijā emitēja obligācijas 15 milj. eiro apjomā (pirmā emisija 70 milj. eiro obligāciju emisijas programmas ietvaros). Galvenokārt Baltijas investoru veidotais pieprasījums 13 reižu pārsniedza piedāvājumu. Obligāciju ienesīgums līdz dzēšanai bija 0.95%, bet termiņš – 6 gadi.

3. Nozaru attīstība[1]

Pasaules tautsaimniecības attīstības ciklam tuvojoties palēninājumam, kā arī saglabājoties augstai nenoteiktībai ārējā ekonomiskajā vidē, Latvijas tautsaimniecības dalībnieku uzvedība kļuvusi piesardzīgāka, un ekonomiskā izaugsme jau 2019. gada 1. ceturksnī palēninājās būtiskāk, nekā gaidīts. Saglabājas arī īslaicīgu iekšzemes faktoru nelabvēlīgā ietekme (piemēram, laikapstākļu ietekme uz lauksaimniecību un enerģētiku). Tāpēc Latvijas IKP 2019. gada izaugsmes prognoze ir koriģēta un samazināta.

2018. gadā, strauji augot privātā un sabiedriskā sektora investīciju aktivitātei, saglabājās tikpat spēcīgs IKP kāpums (5.0%) kā 2017. gadā. Sekmīgi attīstījās plašs nozaru loks, t.sk. būvniecības un informācijas un komunikācijas pakalpojumu gada izaugsme pārsniedza 10% līmeni. Veiksmīgi attīstījās transporta nozare, kam labvēlīga situācija (remontdarbi Krievijas Ustjlugas ostā) saglabājās ilgāk, nekā tika gaidīts.

Taču jau 2018. gada 2. pusgadā vājinājās eksporta sniegums. Pieaugot nenoteiktībai ārējā ekonomiskajā vidē, kā arī izzūdot 2018. gada labvēlīgo vienreizējo faktoru ietekmei (piemēram, transporta nozares attīstībā), tika gaidīts, ka tautsaimniecības izaugsme 2019. gadā pakāpeniski palēnināsies. Tomēr vēl decembrī tika vērtēts, ka tuvākajos ceturkšņos ārējo faktoru nelabvēlīgo ietekmi lielā mērā kompensēs iekšzemes faktori, piemēram, iedzīvotāju ienākumu pieaugums un joprojām augsta investīciju aktivitāte. Par vēl arvien spēcīgu attīstību 2019. gada 1. ceturksnī liecināja mazumtirdzniecības izaugsme, janvārī–martā apgūto ES fondu līdzekļu apjoms, kā arī iesāktie un no jauna izsludinātie investīciju projekti.

IKP 2019. gada 1. ceturkšņa dati liecina par stabila iekšzemes pieprasījuma saglabāšanos, bet ar pieauguma tempa palēnināšanās tendenci. Vēl saglabājas arī 2018. gadā aktuālo nelabvēlīgo īslaicīgo faktoru ietekme, piemēram, laikapstākļu ietekme uz ražu un enerģijas ražošanas apjomu. Tādējādi cietusi ne vien uz ārējo tirgu vērsto nozaru attīstība, bet arī to nozaru izaugsme, kuras pārsvarā nodrošina iekšzemes tirgus vajadzības.

17. attēls

IKP PĀRMAIŅAS
(salīdzināmajās cenās; %)

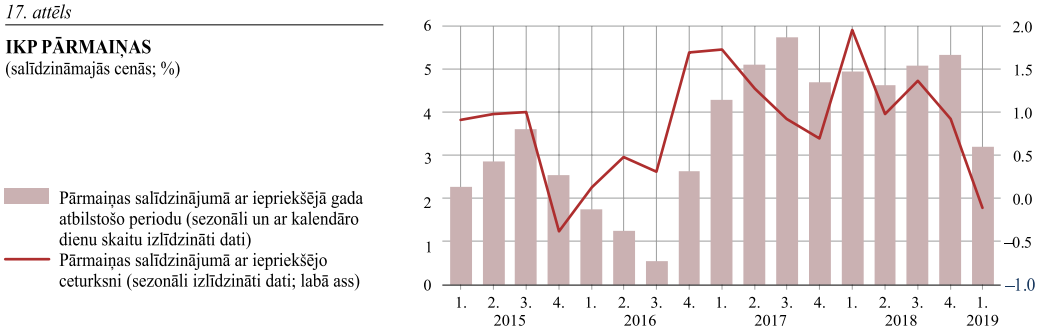

2019. gada 1. ceturksnī Latvijas tautsaimniecības izaugsme būtiski palēninājās, un šāds palēninājums (IKP izaugsme –0.1% ceturkšņa laikā un tikai +3.2% gada laikā) netika gaidīts. Tāpēc Latvijas Bankas prognoze par reālā IKP pieaugumu 2019. gadā samazināta no 3.5% uz 2.9%. Kopumā redzējums par turpmāko attīstību nav mainījies. Saskaņā ar Latvijas Bankas vērtējumu IKP samazinājums 2019. gada 1. ceturksnī nebūs noturīgs, un 2020. gada prognoze saglabāta nemainīga (3.1%).

3.1. Apstrādes rūpniecība un enerģētika

Neraugoties uz ārējā pieprasījuma lēnāku kāpumu, apstrādes rūpniecības izaugsme 2019. gada 1. ceturksnī saglabājās samērā noturīga un pārsniedza prognozes (nemainīgs

[1] Šajā nodaļā IKP un nozaru pievienotā vērtība analizēta salīdzināmajās cenās, izmantojot sezonāli un ar kalendāro dienu skaitu izlīdzinātus datus (ja nav norādīts citādi).

līmenis salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni un 4.5% kāpums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu). Straujāk augt apstrādes rūpniecībai neļauj iepriekš vērotā un atsevišķās nozarēs joprojām aktuālā nepietiekamā piedāvājuma puses kapacitāte (esošo iekārtu augstā noslodze un darbaspēka trūkums), kas ierobežoja daudzu ražotāju iespējas izpildīt lielākus pasūtījumus. Tāpēc tas, ka pasūtītāju aktivitāte mazinās, tik nozīmīgi nav ietekmējis ražošanas apjomu. Turklāt ražotājiem, kuru produkcijai joprojām ir augsts pieprasījums, jaunas investīcijas palīdz paplašināt ražošanu.

18. attēls

APSTRĀDES RŪPNIECĪBAS PRODUKCIJAS IZLAIDES DINAMIKA
(salīdzināmajās cenās; %)

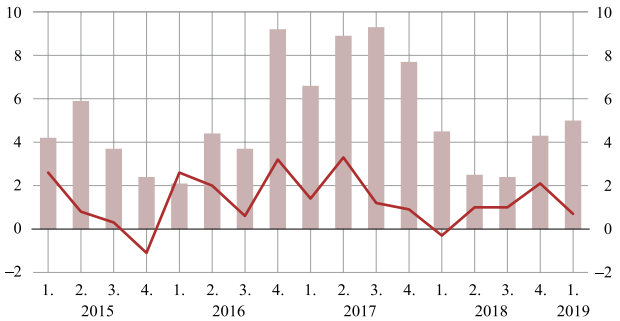

Tomēr šāda situācija, visticamāk, neturpināsies ilgi, un nelabvēlīgās norises ārējā ekonomiskajā vidē atspoguļosies arī apstrādes rūpniecības sniegumā – ražotāju aptaujās jau tagad vērojama eksporta pasūtījumu novērtējuma pasliktināšanās. Turklāt gaidāms vājāks kokapstrādes nozares sniegums. Pēdējos mēnešos vērojams krass kokmateriālu cenu samazinājums. 1. ceturksnī kokapstrādes devums apstrādes rūpniecības izaugsmē joprojām bija nozīmīgs. Tomēr var samērā droši prognozēt vājāku nozares darbību 2. pusgadā, labai situācijai saglabājoties vien atsevišķos segmentos, piemēram, tālākapstrādes (vairāk apstrādātajiem) produktiem. Galaproduktu cenas būs noturīgas pretstatā izejmateriālu cenu kritumam. Kokapstrādē 2018. gadā bija veiktas nozīmīgas investīcijas ražošanas iekārtās, t.sk. dažādos automatizācijas procesos, kas varētu veicināt nozares izaugsmi un uzlabot konkurētspēju.

1. ceturksnī būtisku devumu rūpniecības izaugsmē saglabāja tehnoloģiski attīstītās nozares – elektroniskās, elektriskās iekārtas un citas iekārtas un mehānismi. Šīs ir samērā augstražīgas nozares, kuru straujā izaugsme pēdējos gados bijusi nozīmīgs balsts visai apstrādes rūpniecībai. Tomēr šīs ir nozares, kas ražo galvenokārt eksportam, tāpēc tās būtiski ietekmē ārējais pieprasījums, un tas liek domāt, ka gaidāma šo nozaru izaugsmes palēninināšanās.

Ieguves, enerģijas un ūdensapgādes nozarēm 2019. gada 1. ceturksnis bijis īpaši neveiksmīgs, būtiski sarūkot saražotās elektroenerģijas apjomam. Līdzīgi kā lauksaimniecībā neveiksmes cēlonis bija laikapstākļi (šajā gadījumā – nepietiekamā ūdens pietece hidroelektrostacijās). Biržas *Nord Pool* dati rāda, ka zems elektroenerģijas ražošanas līmenis Latvijā saglabājās arī aprīlī un maijā. Tomēr, mainoties laikapstākļiem, izlaides apjoms vēl šajā gadā varētu pakāpeniski atjaunoties.

3.2. Būvniecība un nekustamā īpašuma nozare

Būvniecības izaugsmes temps salīdzinājumā ar 2018. gada ļoti spēcīgo dinamiku mazliet palēninājās. Būvniecības pievienotā vērtība 2019. gada 1. ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni pat nedaudz (par 0.7%) saruka, bet salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu turpinājās stabils kāpums (7.7%). Samazinājumu 1. ceturksnī noteica inženierbūvju būvniecības sarukums (balstoties uz ES fondu investīcijām, šis segments iepriekšējos divus gadus uzrādīja ļoti spēcīgu izaugsmi). Joprojām saglabājas straujš ēku būvniecības un specializēto būvdarbu apjoma kāpums. Arī dzīvokļu, privātmāju un komercīpašumu segmentā vērojama pozitīva dinamika.

2019. gada 1. ceturksnī būvniecības produkcijas apjoms salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni pieauga par 1.8% (salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu – par

7.2%). Lielākais būvniecības apjoma kāpums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu bijis ēku būvniecībā un specializētajos būvdarbos (ēku nojaukšana, būvlaukumu sagatavošana, būvdarbu pabeigšanas darbi, kā arī elektroinstalācijas ierīkošana un cauruļvadu uzstādīšana). Būvniecības produkcijas kritumu inženierbūvniecībā gada sākumā ietekmēja apjoma samazinājums hidrotehnisko objektu būvniecībā un citur neklasificētā inženierbūvniecībā.

Būvniecības izmaksu līmenis turpina augt. 2019. gada 1. ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni tas palielinājās par 1.0% (salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu – par 5.0%; t.sk. visstraujāk pieauga strādājošo darba samaksa – par 8.2% un būvmateriālu cenas – par 4.5%, bet mašīnu un mehānismu uzturēšanas un ekspluatācijas izmaksas – par 3.7%). Saskaņā ar *Eurostat* datiem pēdējo divu gadu laikā Latvijā novērots viens no lielākajiem būvniecības izmaksu pieaugumiem Eiropā, t.sk. arī straujākais darbaspēka izmaksu kāpums. Viens no darbaspēka izmaksu pieauguma iemesliem ir ēnu ekonomikas samazināšanās būvniecības nozarē, un to 2018. gadā galvenokārt veicināja t.s. aplokšņu algu mazāka izmantošana darba samaksā. 2018. gadā ēnu ekonomikas īpatsvars būvniecībā bija 34.1% no IKP (iepriekšējā gadā – 35.2%). Vidējā termiņā būvniecības nozares konkurētspējas celšanos un ēnu ekonomikas samazināšanos varētu veicināt ģenerālvienošanās ieviešana. 2019. gada 3. novembrī stāsies spēkā būvniecības nozares ģenerālvienošanās, kas paredz, ka minimālā bruto alga būvniecībā ir 780 eiro, un nosaka iespēju saņemt 5% piemaksu, ja nodarbinātais ieguvis profesijai atbilstošu izglītību, tādējādi garantējot 820 eiro minimālo algu. Efektīvākai resursu izmantošanai un procesu caurredzamībai, kas ir būvniecības nozares ilgtermiņa mērķi, ģenerālvienošanās jāapvieno arī ar citiem kontroles pasākumiem, piemēram, elektronisko darba laika uzskaiti un Valsts ieņēmumu dienesta un Valsts darba inspekcijas kontroles pasākumiem.

Pēc uzlabošanās martā būvnieku noskaņojums turpmāk pasliktinājies galvenokārt sakarā ar sliktākām nodarbinātības gaidām un mazāk – ar negatīvāku pasūtījumu novērtējumu, kas saglabājās vēsturiski augstā līmenī. Izsniegtās būvatļaujas liecina par gaidāmu turpmāku būvniecības izaugsmi. 2019. gadā turpināsies vairāku nozīmīgu iepriekšējā gadā iesāktu projektu īstenošana (tirdzniecības centru "Origo" un "Alfa" pārbūve un paplašināšana, VAS "STARPTAUTISKĀ LIDOSTA "RĪGA"" pasažieru apkalpošanas infrastruktūras paplašināšana un kravu sektora attīstība, Lidl Latvija SIA īstenotā loģistikas centra izveide Ulbrokā, SIA "RIMI LATVIA" loģistikas centra paplašināšana Rīgā, Latvijas Universitātes mācību ēku celtniecība, preču tirdzniecības vietu pilsētas "Via Jurmala Designer Outlet Village" pirmais būvdarbu posms Piņķos, dzīvojamo ēku kompleksu celtniecība u.c.). Arī ziņas par jaunu liela apjoma projektu būvniecību (iespējamā vēja elektrostacijas būvniecība Dobeles un Tukuma novadā, bioetanola rūpnīcas izveide Bauskā, P. Stradiņa klīniskās universitātes slimnīcas jaunā korpusa būvniecība, Ledus halles būvniecība Daugavas stadionā, Rīgas Centrāltirgus kanālmalas infrastruktūras un publiskās ārtelpas sakārtošana un pazemes pagrabu pārbūve, SIA "Dinair Filton" jaunas gaisa filtru ražotnes celtniecība, dzīvojamo ēku kompleksi Brīvības un Tallinas ielā u.c.) liecina par noturīgu būvniecības attīstību.

ES fondu līdzekļu pieejamība, ziņas par dažādu investīciju projektu attīstību gandrīz visos būvniecības sektoros, noskaņojuma rādītāji, iedzīvotāju maksātspēja un pieprasījums mājokļu segmentā norāda uz labvēlīgiem nosacījumiem būvniecības attīstībai 2019. gadā. Nozares galvenās problēmas saistītas ar būvniecības izmaksu pieaugumu kvalificēta darbaspēka trūkuma dēļ un būvniecības materiālu sadārdzināšanos.

Nekustamā īpašuma tirgū gada sākumā bija vērojama aktivitātes atjaunošanās. 2019. gada 1. ceturksnī pēc krituma, kas bija vērojams 2018. gadā, Zemesgrāmatā reģistrēto nekustamā īpašuma pirkuma darījumu skaits nedaudz pieaudzis. Lielākais pirkuma darījumu skaita kāpums bijis Rīgā. Nekustamā īpašuma tirgus dzīvojamo ēku kategorijā attīstās stabili, aug pieprasījums pēc jauniem mājokļiem, arī dati par izsniegtajām būvatļaujām liecina par

gaidāmu turpmāku nekustamā īpašuma nozares izaugsmi. Nekustamā īpašuma uzņēmumu publiskotā informācija par darījumiem ar sērijveida dzīvokļiem liecina, ka 1. ceturksnī cenu kāpuma temps pieaudzis līdz 7.3% (2018. gadā vidēji cenu kāpums bija 6.3%).

Gaidāms, ka arī 2019. gadā ar nekustamo īpašumu veikto darījumu skaits un dzīvokļu cenas turpinās pakāpeniski palielināties. Nekustamo īpašumu cenu kāpums būs stabils, un to joprojām noteiks diezgan spēcīgs iedzīvotāju ienākumu pieaugums. Vidējās iegādātās dzīvojamo īpašumu platības 2018. gadā samazinājās, un tas liecina par globālo pieprasījuma tendenci pēc mazākiem dzīvokļiem, jo mājokļu tirgū ienāk t.s. mileniāļu paaudze, kuru interesē pārdomāti un ergonomiski mājokļi, kas spēj apmierināt dinamiskā dzīves ritma izvirzītās prasības. 2018. gadā īstenoti vairāki apjomīgi dzīvojamo ēku projekti Rīgā, Pierīgā, Jūrmalā un citur ("Kalnciema Kvartāla Rezidences", Imantas Ozoli, Ezerparka nami, Skanstes Parks, projekts "Merks Gaiļezera nami" Rīgā, Tuvidi Baložos u.c.). Reaģējot uz tirgus pieprasījumu, dzīvojamo ēku kvartālu celtniecība Rīgā tiek plānota arī turpmāk.

3.3. Tirdzniecība

Iedzīvotāju ienākumu pieaugums turpina nodrošināt labvēlīgus apstākļus mazumtirdzniecības attīstībai. 2019. gada 1. ceturksnī mazumtirdzniecības apgrozījuma gada kāpums salīdzināmajās cenās (3.7%) bija straujāks nekā iepriekšējā ceturksnī un straujāks nekā tautsaimniecības kopējā izaugsme. Joprojām augsts ir nespecializētas tirdzniecības (mazumtirdzniecības nespecializētos veikalos, kur pārsvarā tirgo nepārtikas preces), kā arī ar mājokli saistītu preču mazumtirdzniecības devums. Tas liecina par stabilu iedzīvotāju ienākumu pieaugumu un pieprasījumu. Jaunu tirdzniecības centru atvēršana vai jau esošo tirdzniecības centru paplašināšana Rīgā un tās tuvumā sākotnēji varētu radīt pastiprinātu pircēju interesi un turpināt labvēlīgi ietekmēt mazumtirdzniecību 2019. un 2020. gadā. Vienlaikus tautsaimniecības izaugsmes palēninināšanās, iespējams, radīs lielāku piesardzību un veicinās uzkrājumu pieaugumu.

19. attēls

MAZUMTIRDZNIECĪBAS APGROZĪJUMA UN PIRKTSPĒJAS DINAMIKA
(2015. gada vidējais līmenis = 100; %)

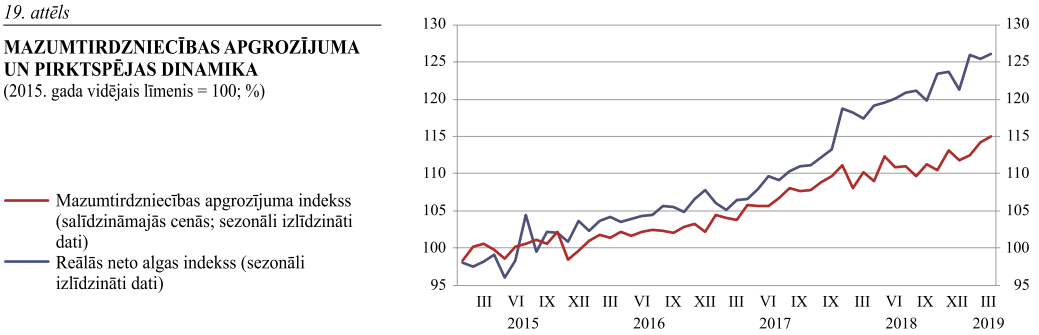

Tirdzniecības nozare kopumā 2019. gada 1. ceturksnī bija viens no ekonomiskās izaugsmes balstiem (pievienotā vērtība ceturkšņa laikā auga par 2.1% un gada laikā – par 4.6%) neraugoties uz to, ka vēl gada pirmo divu mēnešu vājie eksporta dati norādīja uz iespējamu vairumtirdzniecības izaugsmes palēninināšanos. Vienlaikus jāatzīmē, ka eksporta kāpumu martā balstīja īslaicīgi faktori, tādējādi nemainot redzējumu par eksporta un vairumtirdzniecības izaugsmi gadā kopumā.

Lai gan automobiļu tirdzniecības dati mēnešu dalījumā ir samērā svārstīgi, CSDD dati par pirmoreiz reģistrēto transportlīdzekļu (t.sk. vieglo automobiļu) reģistrāciju 2019. gada pirmajos četros mēnešos uzrāda stabilu pieaugumu, kas saskan ar redzējumu par privātā patēriņa noturīgumu.

3.4. Transports

Transporta nozares izaugsme pēc 2018. gada labā snieguma 2019. gadā, kā jau tika prognozēts decembrī, sākusi apsīkt, palēninoties izaugsmei partnervalstīs un pamazām

izzūdot 2018. gada vienreizējo faktoru (remontdarbi Krievijas Ustjlugas ostā) labvēlīgajai ietekmei. 2019. gada 1. ceturksnī dzelzceļa transporta kravu apjoms sarucis, un arī ostās kravu apjoma pieauguma temps mazinājies. Līdz minimumam sarucis arī transporta pakalpojumu eksporta palielinājums. Transporta nozares vājas turpmākās attīstības prognoze nav būtiski mainījusies.

20. attēls

KRAVU APJOMA GADA PĀRMAIŅAS GALVENAJOS KRAVU TRANSPORTA VEIDOS
(%)

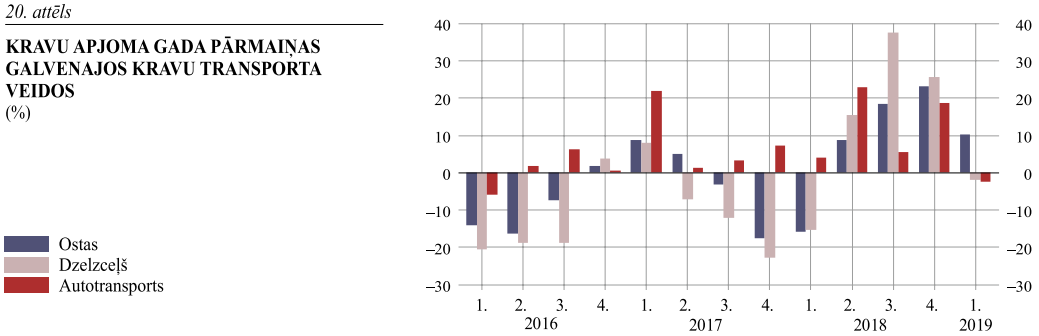

Lai gan 1. ceturksnī kravu apjoms ostās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu palielinājies par 10.4%, operatīvie aprīļa dati liecina par kritumu, turklāt situācija Latvijas ostās atšķiras. 2019. gada pirmajos četros mēnešos bija vērojams kravu apjoma sarukums Rīgas ostā, kur samazinājies ogļu un naftas produktu kravu apjoms, bet ģenerālkravu apjoma pieaugums bijis mērenāks nekā 2018. gada beigās. 2019. gada sākumā kravu apjoms sarucis arī Liepājas ostā, krītoties labības kravu apjomam. Savukārt Ventspils ostā gada sākumā turpinājies straujš kravu apjoma pieaugums, pretstatā pārējām ostām palielinoties beramkravu apjomam, lai gan arī šeit kāpuma temps mazinās. 1. ceturksnī darbu uzsākuši abi jaunie Krievu salas termināļi. Tādējādi Krievu salas projekta kopējā kapacitāte ir 20 milj. tonnu beramkravu gadā, lai gan pašreizējās ogļu kravu apgrozījuma tendences neliecina, ka šī kapacitāte tuvākajā laikā varētu tikt izmantota. Liepājā par 24.5 milj. eiro uzsākti ostas padziļināšanas darbi, ko plānots pabeigt pirms tam, kad sākas jaunās labības kravu apgrozījums, lai veicinātu ātrāku kravu pārkraušanu.

Pa dzelzceļu pārvadāto kravu apjoms 2019. gada 1. ceturksnī samazinājās par 2%. VAS "Latvijas dzelzceļš", kas 2018. gadā uzrādīja labāko sniegumu pēdējo triju gadu laikā, arī 2019. gadā plāno saglabāt līdzīgu kravu apjomu. Tomēr, ņemot vērā, ka Krievijas ostu kapacitāte palielinās un tiek veiktas arvien jaunas investīcijas infrastruktūrā, visticamāk, kravu apjoms turpinās samazināties. Lai gan Baltkrievijas sauszemes tranzīta kravu apjoms ir pakāpeniski audzis, tam diez vai izdosies kompensēt Latvijas nozīmīgākās dzelzceļa tranzīta kravu pārvadājumu partnervalsts Krievijas kravu apjoma sarukumu. Ir ziņas, ka Baltkrievija izrādījusi interesi par ostas infrastruktūras iegādi Baltijas valstīs un vēlas palielināt naftas tranzīta apjomu, tomēr diez vai šis devums būs pietiekams, lai novērstu kravu apjoma samazināšanos, ņemot vērā Krievijas vēlmi pārorientēt kravas uz savām ostām.

Pieticīgu autotransporta kravu izaugsmi 2018. gadā noteica kritums starptautisko kravu pārvadājumu apgrozībā, savukārt iekšzemes pārvadājumos bija vērojama izaugsme. Tomēr 2019. gada 1. ceturksnī starptautisko kravu apgrozība palielinājās, vienlaikus samazinoties iekšzemes kravu apgrozībai. Taču šāda attīstība var nebūt ilglaicīga, jo ārējais pieprasījums mazinās. Turklāt pašreizējā politiskā virzība ES līmenī nav labvēlīga Latvijas autotransporta kravu pārvadātājiem. Mobilitātes pakotne paredz stingrākus nosacījumus autopārvadājumu nozarē, tāpēc gaidāms izmaksu kāpums, kas mazinās starptautisko konkurētspēju. Nozarē arī joprojām trūkst darbaspēka, tāpēc sarūk autotransporta izaugsmes potenciāls.

Pozitīva attīstība joprojām vērojama gaisa transportā, kur turpina augt apkalpoto pasažieru skaits, tiesa, mērenāk nekā līdz šim. 2019. gada sākumā VAS "STARPTAUTISKĀ LIDOSTA "RĪGA"" pasažieru skaita pieaugums mazinājās, bet joprojām bija pietiekami

dinamisks (5.7%). Turklāt arī operatīvie dati par aprīli un maiju rāda pieaugumu. Kravu pārvadājumu kāpums saruka 2018. gada nogalē, un arī 2019. gada 1. ceturksnī turpināja samazināties. Gaisa satiksmē gaidāma pozitīvāka attīstība. 2019. gadā plānots sākt īstenot lidostas paplašināšanas sesto kārtu, kuras ietvaros tiks būvēta jauna pasažieru termināļa publiskā daļa un ar to saistītā infrastruktūra, kas palielinās lidostas pasažieru apkalpošanas kapacitāti. Vienlaikus ar sestās kārtas izbūvi sāksies jauna kravu perona būvniecība, kas ļaus palielināt arī apkalpoto kravu apjomu.

Kopumā iepriekšējā gada straujā transporta nozares izaugsme bijusi īslaicīga, un 2019. gadā transporta nozare vairs nespēs sniegt tik būtisku devumu IKP izaugsmē. Par to liecina arī nozares pievienotā vērtība, kas 1. ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni samazinājusies par 1.3% (kāpums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu – 5.0%).

3.5. Informācijas un komunikācijas pakalpojumi

Informācijas un komunikācijas pakalpojumu pievienotās vērtības izaugsme 2018. gadā (12.9%) bija otrā straujākā aiz būvniecības un vērojama jau trešo gadu pēc kārtas. Nozarei vēl lielāku izaugsmi jau ilgstoši ierobežo speciālistu trūkums. Lai gan uzņēmumi cenšas piesaistīt gan nepilna, gan pilna darba laika darbiniekus attālinātam darbam, t.sk. ārvalstīs dzīvojošus, un ceļ jau tā samērā augstās darba algas (vidējā alga nozarē ir 1592 eiro mēnesī, t.sk. datorpakalpojumu sniedzējiem – 1891 eiro, kas atbilst 159% no vidējās algas tautsaimniecībā), pieprasījums joprojām pārsniedz piedāvājumu. Tāpēc situācijā, kad ārējā pieprasījuma kāpums palēninās, nozares dinamika varētu saglabāties augšupvērsta un eksporta apjoms varētu turpināt augt – par to liecina arī 1. ceturkšņa dati (kāpums salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni 1.2% un salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu – 10.8%).

4. IKP analīze no pieprasījuma puses[1]

4.1. Iekšzemes pieprasījums

Iekšzemes pieprasījuma izaugsme 2018. gada nogalē joprojām bija noturīga un pat straujāka, nekā prognozēts. To noteica gan mājsaimniecību ienākumu kāpums un attiecīgi lielākas tēriņu iespējas, gan necerēti spēcīga investīciju izaugsme. Tomēr līdz ar ārējā pieprasījuma kāpuma palēninināšanos gaidāma arī lēnāka iekšzemes pieprasījuma izaugsme, kas vispirms varētu atspoguļoties investoru riska apetītes sarukumā. Tomēr uzsāktie apjomīgie investīciju projekti un arvien jauni publiskotie ieguldījumu plāni ļauj prognozēt, ka gadā kopumā saglabāsies diezgan spēcīga investīciju aktivitāte.

21. attēls

IKP GADA PĀRMAIŅU DALĪJUMS
(pieprasījuma puse; procentu punktos)

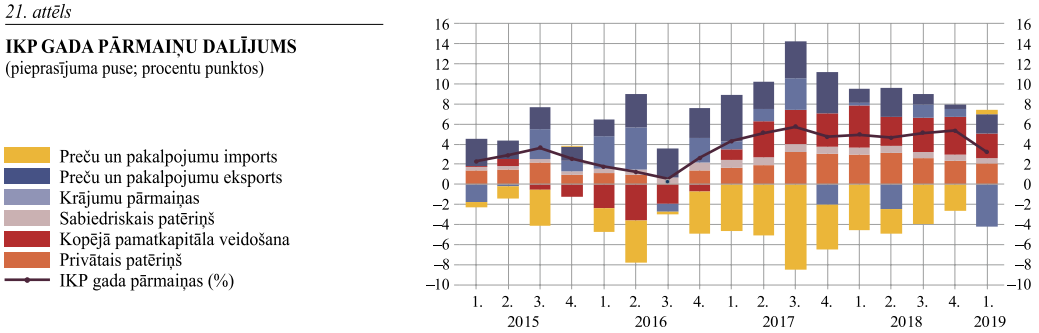

Privātā patēriņa kāpums 2019. gada sākumā joprojām bija stabils, tā tempam tomēr pakāpeniski palēninoties (pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni – 0.6% un salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu – 3.3%). Kāpumu uztur vidējās neto reālās algas kāpums un nodarbinātības līmeņa pieaugums. Patērētāju noskaņojums saglabājas ierastajā svārstību amplitūdā, tāpēc tuvākajā laikā būtiskas pārmaiņas iedzīvotāju patērēšanas un uzkrāšanas paradumos netiek prognozētas. Patēriņu īstermiņā veicinās arī piedāvājums – Latvijas tirdzniecības centru skaits arvien palielinās (sk. tirdzniecības nozares aprakstu).

22. attēls

PATĒRIŅU RAKSTUROJOŠIE RĀDĪTĀJI
(2015 = 100; patērētāju noskaņojums; atbilžu saldo; %)

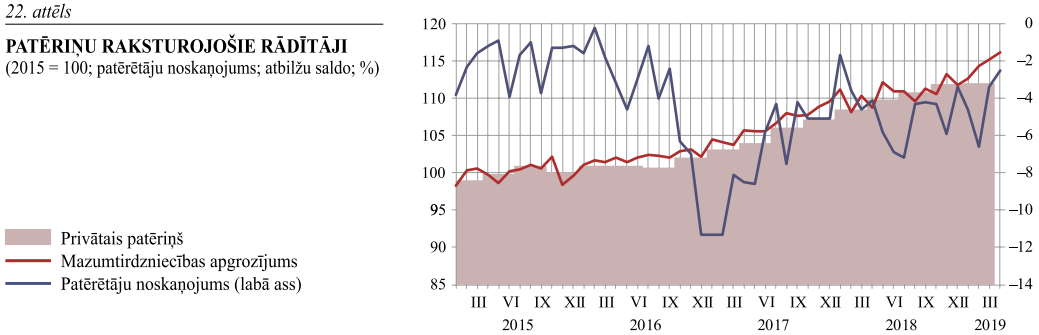

23. attēls

PATĒRĒTĀJU NOSKAŅOJUMS UN TO RAKSTUROJOŠIE RĀDĪTĀJI
(atbilžu saldo; procentu punktos)

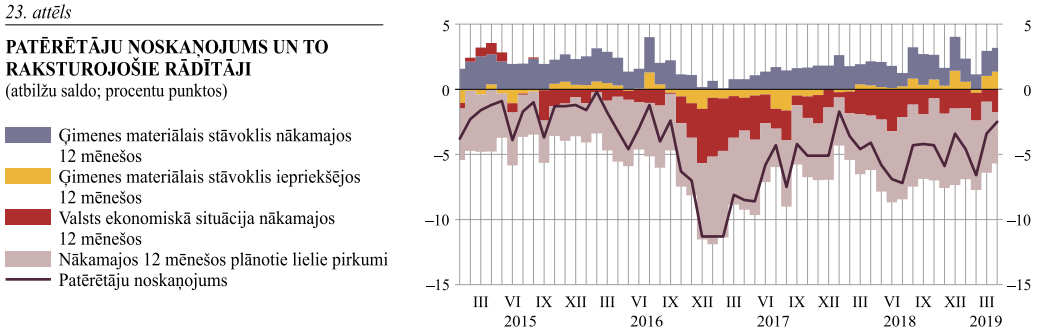

[1] Šajā nodaļā IKP un pieprasījuma puses komponenti analizēti salīdzināmajās cenās, izmantojot sezonāli un ar kalendāro dienu skaitu izlīdzinātus datus (ja nav atrunāts citādi).

No iekšzemes pieprasījuma komponentiem nenoteiktākā situācija ir investīciju jomā. No vienas puses, ārējā pieprasījuma izaugsmes palēnināšanās pasliktinās investoru riska apetīti, turklāt situācijā, kad kreditēšana ir vāja, kredītiestādes ir piesardzīgas, turklāt prognozējama uzņēmumu pelnītspējas pavājināšanās un stabilu finansējumu nodrošina tikai ES fondu līdzekļi. No otras puses, 2018. gada izaugsme pārsniedza prognozes, ir iesākti un vēl tiek plānoti daudzi apjomīgi ieguldījumu projekti, kas var pat aktualizēt būvniecības kapacitātes problēmu. Piemēram, publiskota informācija, ka SIA "GALLUSMAN" Madlienā plāno būvēt jaunu olu un to produktu ražotni, kurā veiktās investīcijas pārsniegs 85 milj. eiro, Stopiņu novadā sākta jauna industriālā parka būve (investīcijas – 45 milj. eiro), kas kļūs par vienu no lielākajiem loģistikas centriem Rīgas apkārtnē, AS "Dobeles dzirnavnieks" plāno ieguldīt 18 milj. eiro Baltijā lielākās bioloģisko graudu pilnas pārstrādes infrastruktūras izveidē u.c. Joprojām vērojams būtisks valdības sektora kapitālo izdevumu palielinājums (par 34.4% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu). Šāds pieaugums saistīts ar papildu ieguldījumiem Nacionālo bruņoto spēku infrastruktūrā, kā arī ar lielākiem izdevumiem ES fondu līdzfinansēto projektu īstenošanai pašvaldību līmenī. Kopumā 1. ceturksnī saglabājās spēcīga investīciju izaugsme, tomēr kāpuma temps bija lēnāks nekā iepriekšējā gadā (pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni – 1.2% un salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu – 10.5%).

Valdības izdevumos 2019. gada 1. ceturksnī bija vērojams būtisks pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, un tas galvenokārt skaidrojams ar 2018. gadā pieņemtajiem tiesību aktiem, kas noteica finansējuma palielināšanu atalgojumam veselības aprūpes jomā strādājošajiem un nodrošināja Satversmes tiesas sprieduma par atalgojuma palielināšanu tiesnešiem un prokuroriem izpildi, kā arī noteica pabalsta izmaksu pēc katriem pieciem izdienas gadiem iekšlietu sistēmas amatpersonām. Budžeta izdevumi atlīdzībai, kā arī precēm un pakalpojumiem, kas pamatā raksturo izdevumus valdības patēriņam, bija attiecīgi par 11.2% un 5.9% augstāki nekā pirms gada. Lai gan daļu no piešķirtā finansējuma plānots nodrošināt arī turpmāk, gaidāms, ka valdības izdevumu pieauguma temps nedaudz samazināsies. Tomēr atlīdzības kāpums būtu vēl augstāks, ja veselības aprūpei piešķirtais finansējums netiktu uzskaitīts pie subsīdijām un dotācijām, kas augušas par 5.9% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

24. attēls

KONSOLIDĒTĀ KOPBUDŽETA IZDEVUMU PĀRMAIŅU TEMPS UN ATSEVIŠĶU POZĪCIJU DEVUMS
(salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu; %)

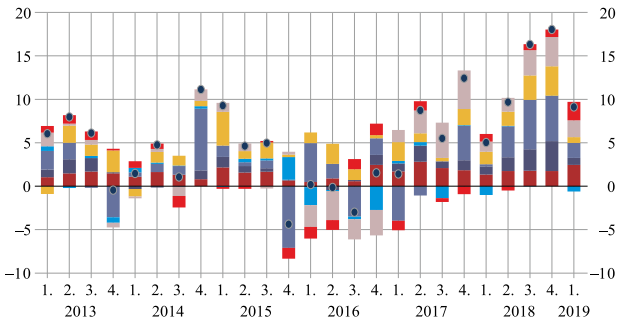

Kopumā 1. ceturksnī valdības izdevumi salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu būtiski palielinājās (par 9.1%), un tas lielākoties skaidrojams ar atalgojumam paredzētā finansējuma pieaugumu. Kāpums gan novērots visās valdības budžeta izdevumu pozīcijās, izņemot procentu izdevumus par valsts un pašvaldību parāda apkalpošanu, kur gaidāms turpmāks samazinājums. Savukārt valdības ieņēmumi palielinājās par 7.2%. Pieaugumu lielā mērā noteica atmaksu palielināšanās no EK par 2018. gadā ar ES fondu līdzfinansējumu veikto projektu īstenošanu. Mērenāks bijis nodokļu ieņēmumu pieaugums (3.2%), un to noteikuši divi galvenie iemesli. No vienas puses, valstī palielinoties gan nodarbināto skaitam, gan darba samaksai, attiecīgi pieaug arī darbaspēka nodokļu ieņēmumi – iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi palielinājušies par 2.1%, bet sociālās apdrošināšanas iemaksas – par 15.9%. Līdz ar algu fonda pieaugumu palielinājušies arī patēriņa nodokļu ieņēmumi, attiecīgi PVN ieņēmumi pieauguši par 13.1%, bet akcīzes

nodokļa ieņēmumi – par 11.5%. No otras puses, iepriekš pieņemto tiesību aktu grozījumu dēļ vienlaikus samazinājušies bruto UIN ieņēmumi, kā arī palielinājusies UIN atmaksa. Kopumā UIN ieņēmumi 2019. gada 1. ceturksnī bija negatīvi, atmaksām par 11.1 milj. eiro pārsniedzot iemaksas.

Latvijas Republikas Saeimas aprīlī apstiprinātajā valsts budžetā vispārējās valdības budžeta deficīts 2019. gadā plānots 0.5% apmērā no IKP (saskaņā ar CSP datiem 2018. gadā vispārējās valdības budžeta deficīts sasniedza 1.0% no IKP). Saskaņā ar Latvijas Bankas maijā veikto budžeta bilances vērtējumu 2019. gadā prognozējams budžeta deficīts 0.7% no IKP. Kopumā 2019. gadā nebūs vērojamas būtiskas fiskālo nosacījumu pārmaiņas, un tie joprojām stimulēs iekšzemes tautsaimniecības attīstību.

4.2. Tirdzniecības bilance

Ārējā pieprasījuma lēnāks kāpums negatīvi ietekmējis eksporta sniegumu. Eksporta rādītāju pasliktināšanās notikusi straujāk, nekā gaidīts, tāpēc veikta prognožu lejupvērsta korekcija. Lai gan pēdējos mēnešos situācija eiro zonas valstīs eksporta tirgos nedaudz uzlabojusies un 1. ceturksnī Latvijas eksports bijis diezgan noturīgs, tomēr kopumā ārējā pieprasījuma vājināšanās joprojām ir galvenais lejupvērstais IKP prognožu risks.

Saasinoties spriedzei ASV un Ķīnas tirdzniecības attiecībās un Apvienotajai Karalistei panākot izstāšanās no ES termiņa pagarinājumu, pastāv liela nenoteiktība par izaugsmi nākotnē, tāpēc arī Latvijas galvenās tirdzniecības partnervalstis pārskatījušas izaugsmes un importa prognozes. Eksportējošo nozaru jaudu noslodze joprojām ir augsta, tomēr sarūkoša ārējā pieprasījuma un citu faktoru (cenu ietekme, darbaspēka pieejamība) ietekmē gaidāms lēnāks eksporta izaugsmes temps.

2019. gada janvārī un februārī nominālais preču eksports palielinājās nedaudz (par 0.2% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu). To ietekmēja arī vienreizēji faktori (2018. gadā eksportēti remontam lidmašīnu turbodzinēji), taču galvenais izaugsmes balsts joprojām bija kokmateriālu eksports (gada kāpuma temps – 23.9%). Savukārt martā gada izaugsmes temps strauji pieauga (par 12.0%) lauksaimniecības preču eksporta kāpuma (par 61.9%) ietekmē, taču arī to noteica vienreizēji faktori (zema bāze 2018. gada martā), un kopējā eksporta vērtība sliktās ražas dēļ bija aptuveni 2016. un 2017. gada marta līmenī. Kopumā 1. ceturksnī preču eksporta vērtība pieauga par 4.1%, t.sk. eksporta vienības vērtībai palielinoties par 2.1%, bet eksporta apjomam – par 2.0%, un tas skaidri iezīmē gan eksporta apjoma pieauguma tempa krituma tendenci, kā arī (mazāk) eksporta cenu kāpuma palēnināšanos.

25. attēls

PREČU EKSPORTA VIENĪBAS VĒRTĪBAS INDEKSS
(%)

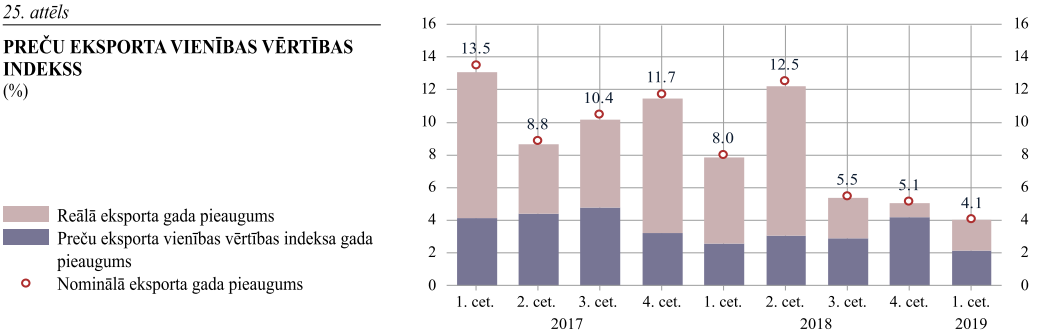

Pakalpojumu eksporta pieaugums 2019. gada 1. ceturksnī bija straujāks nekā preču eksporta kāpums (6.7% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu), īpaši ņemot vērā vērienīgo finanšu pakalpojumu eksporta vērtības kritumu (–42.7%). Pārējo pakalpojumu grupu eksporta pieauguma temps saglabājies aptuveni 2018. gada vidējā līmenī, izņemot transporta pakalpojumu eksportu, kura pozitīvais devums gandrīz izzudis. Tas skaidrojams ar dzelzceļa transporta un caur ostām transportēto kravu apjoma vājāku izaugsmi. Arī gaisa

transporta pakalpojumu vērtība gada laikā sarukusi, taču kopumā prognozes joprojām ir pozitīvas. Autotransporta pakalpojumu eksports salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu palielinājies par 13.9%, taču prognozes negatīvi ietekmē sarūkošā tirdzniecības izaugsme Eiropā (kas ir galvenais noieta tirgus) un stingrāks regulējums ārvalstu pakalpojumu sniedzējiem.

Kopumā reālais preču un pakalpojumu eksports 1. ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni palielinājies par 1.3% un salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu – par 3.1%. Savukārt preču un pakalpojumu imports pirmo reizi pēdējo četru gadu laikā sarucis salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu (par 0.7%; ceturkšņa samazinājums – 2.0%).

Lai gan iekšzemes aktivitāte (patēriņš un investīcijas) nedaudz mazinājusies, tomēr tā būs noteicošais faktors importa pieauguma tempa noturībai, ko balstīs joprojām relatīvi strauji augošais atalgojums, kā arī ES fondu līdzekļu pieejamība. Gada pirmajos trijos mēnešos preču importa izaugsmi lielākoties ietekmēja satiksmes līdzekļu imports (gan 2018. gadā importēto lidmašīnu bāzes efekts februārī, gan 2019. gada martā importētās divas lidmašīnas), un kopumā preču importa pieauguma temps sasniedza 3.6%, t.sk. importa cenas palielinājušās par 0.7%, bet importēto preču apjoms – par 2.8%. Martā importēts mazāk minerālvielu nekā 2018. gadā, lielākoties sarūkot minerālā kurināmā importam no Krievijas (–80.7% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu). Pārējo preču grupu imports gada laikā palielinājās kopumā par 2.8%.

26. attēls

PREČU IMPORTA VIENĪBAS VĒRTĪBAS INDEKSS
(%)

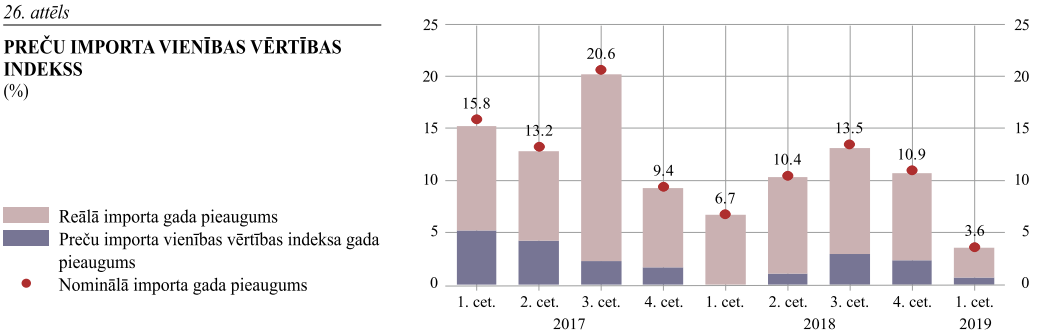

Pakalpojumu imports 2019. gada 1. ceturksnī pieauga par 8.3% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, un to noteica straujš informācijas un komunikācijas pakalpojumu un citu saimnieciskās darbības pakalpojumu imports. Lai gan, līdzīgi kā pakalpojumu eksportā, arī finanšu pakalpojumu importa vērtība turpināja sarukt (par 30.0% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu), tas nespēja kompensēt straujā informācijas un komunikācijas, kā arī saimnieciskās darbības pakalpojumu kāpuma (gada pieaugums – attiecīgi 38.4% un 22.4%) ietekmi. Dzelzceļa un jūras transporta pakalpojumu importa kritums noteica to, ka saruka arī transporta pakalpojumu devums. Savukārt strauji augušie ienākumi joprojām veicina stabilu braucienu pakalpojumu importa sniegumu, bet, neraugoties uz spēcīgo iekšzemes pieprasījumu būvniecības sektorā, būvniecības pakalpojumu imports 2019. gada 1. ceturksnī būtiski saruka salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu (par 11.7%).

Tirdzniecības bilances uzlabošanos 2019. gada 1. ceturksnī noteica tas, ka eksporta pieaugums bija noturīgāks nekā importa kāpums – preču pusē to noteica vairāki vienreizēji efekti (lidmašīnu imports, lauksaimniecības preču eksports u.c.), bet pakalpojumu pusē to lielākoties noteica lielāks finanšu pakalpojumu eksporta nekā importa kritums. Gada 1. ceturkšņa rādītāji liecina, ka tirdzniecības nosacījumi joprojām ir labvēlīgi (eksporta cenu noturība un importa cenu lēna izaugsme), taču cenu attīstības prognoze ietver eksporta cenu sarukumu (īpaši kokmateriāliem), kas atkarībā no importa cenu attīstības varētu ietekmēt turpmāko tirdzniecības nosacījumu dinamiku.

27. attēls

TIRDZNIECĪBAS NOSACĪJUMU BILANCE
(2010 = 100; %)

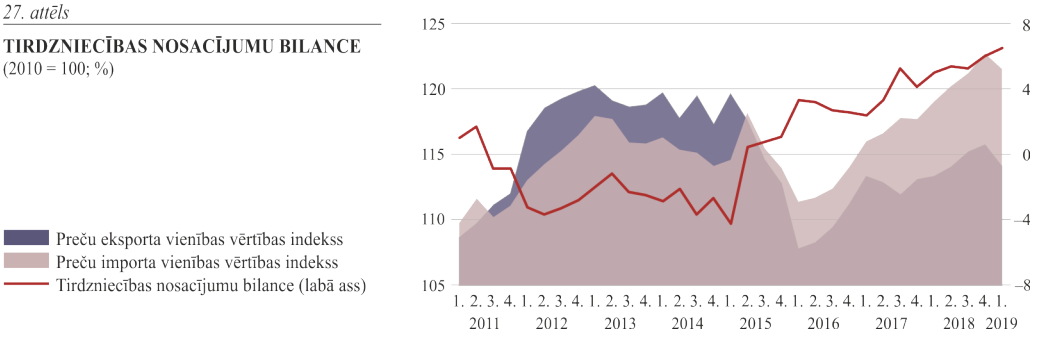

5. Darba tirgus, izmaksas un cenas

Lai gan tautsaimniecības izaugsme ārējās vides ietekmē kļuva lēnāka, tas vēl neietekmēja darba tirgu. Bezdarbam esot zem dabiskā līmeņa, pieprasījums pēc darbiniekiem dažādās nozarēs joprojām pārsniedz piedāvājumu un bezdarba līmenis turpina sarukt. Jaunākā informācija par lēmumiem atalgojuma jomā galvenokārt sabiedriskajā sektorā noteikusi darba algas pieauguma prognozes palielināšanu 2019. gadam. Inflācija 2019. gada pirmajos četros mēnešos bija tuva prognozētajai, svārstoties ap 3% līmeni. Visvairāk palielinājās enerģijas cenas, atspoguļojot naftas cenu kāpuma tendenci. Ražotāju cenu pieauguma ietekmi uz preču patēriņa cenām mazināja importa cenu lejupslīde. Pakalpojumu cenas turpināja mēreni palielināties, atspoguļojot augošās darbaspēka izmaksas.

Bezdarba līmenis Latvijā samazinājās jau devīto gadu pēc kārtas un 2018. gadā bija 7.4%. Reģistrētā bezdarba dati liecina, ka sarukums turpinās (2019. gada aprīlī – līdz 6.3%), atsevišķos reģionos sasniedzot pat visai zemu līmeni (Rīgā – 3.9%). Turklāt 2018. gadā nodarbināto skaits Latvijā palielinājās, ne tikai mazinoties bezdarbam, bet arī darba tirgū arvien vairāk iesaistoties ekonomiski neaktīvajiem iedzīvotājiem. Bija vērojams straujš pirmspensijas un pensijas vecuma (55 gadi un vairāk) iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums.

28. attēls

REĢISTRĒTĀ BEZDARBA LĪMENIS UN DARBA MEKLĒTĀJU ĪPATSVARS
(%)

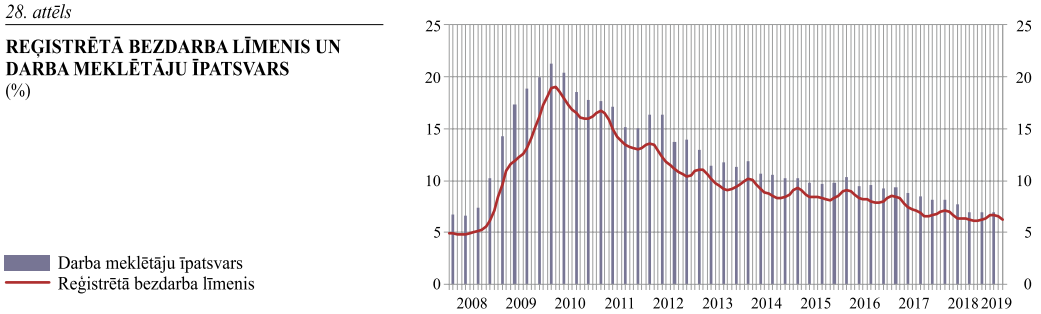

29. attēls

NODARBINĀTO SKAITA GADA PIEAUGUMA TEMPS KOMPONENŠU DALĪJUMĀ
(2018. gads; procentu punktos)

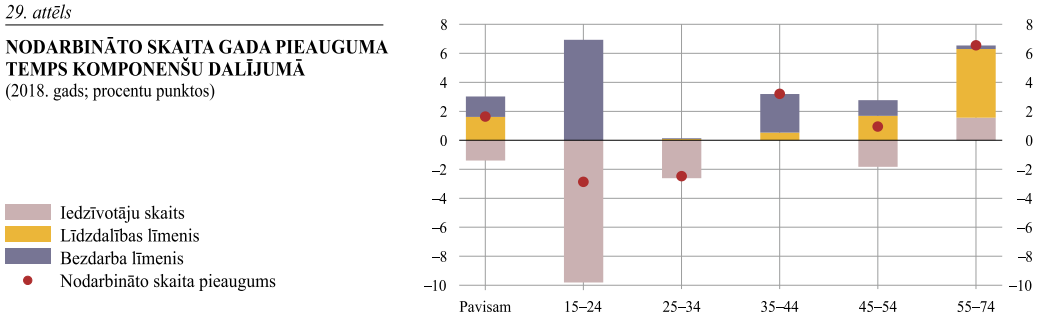

2019. gada sākumā turpināja strauji augt NVA reģistrēto brīvo darbvietu skaits, sasniedzot vēsturiski augstāko līmeni (vairāk nekā 34 tūkst.). Tomēr arī brīvo darbvietu sadalījums iezīmē darba tirgus reģionālās problēmas – 80% brīvo darbvietu reģistrēti Rīgā un Pierīgā, kur ir arī zemākais reģistrētais bezdarbs. Savukārt reģionos, kur bezdarba līmenis ir daudz augstāks, brīvo darbvietu trūkst. Lai gan aktīvās nodarbinātības politikas ietvaros tiek veicināta darbaspēka mobilitāte starp reģioniem, bezdarbnieku motivācija pārcelties un meklēt darbu citā reģionā nav pietiekama, iespējams, arī tāpēc, ka liela daļa no brīvajām darbvietām ir profesiju grupās ar samērā zemu atalgojuma līmeni.

Bezdarba prognoze 2019. gadam nav mainīta (7.0%). Lai gan tautsaimniecības izaugsmes temps samazinās, pieprasījums pēc darbiniekiem saglabājas augsts. Par to liecina gan uzņēmumu aptauju dati, gan aktuālā informācija par reģistrētā bezdarba pārmaiņām.

Vidējā bruto alga par pilnas slodzes darbu Latvijā 2018. gadā palielinājās par 8.4%, sasniedzot 1004 eiro. Savukārt 2019. gada 1. ceturksnī vidējā bruto alga salīdzinājumā ar

2018. gada 1. ceturksni pieauga par 7.8%. Lai gan gada sākumā algas pieauguma temps ir samazinājies, algas kāpuma prognoze 2019. gadam paaugstināta līdz 7.1%, galvenokārt ņemot vērā aktuālo informāciju par lēmumiem, ar kuriem piešķirts papildu finansējums atalgojumam veselības nozarē strādājošajiem, tiesnešiem un prokuroriem, kā arī izdienas pabalstu izmaksai amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm (reizi piecos gados), tam jau ietekmējot atalgojumu 2019. gada sākumā. Algu pieaugums gaidāms arī privātajā sektorā, un to noteiks darbinieku konkurence.

30. attēls

VIDĒJĀS MĒNEŠA BRUTO NOMINĀLĀS DARBA SAMAKSAS PAR PILNAS SLODZES DARBU GADA PĀRMAIŅAS
(%)

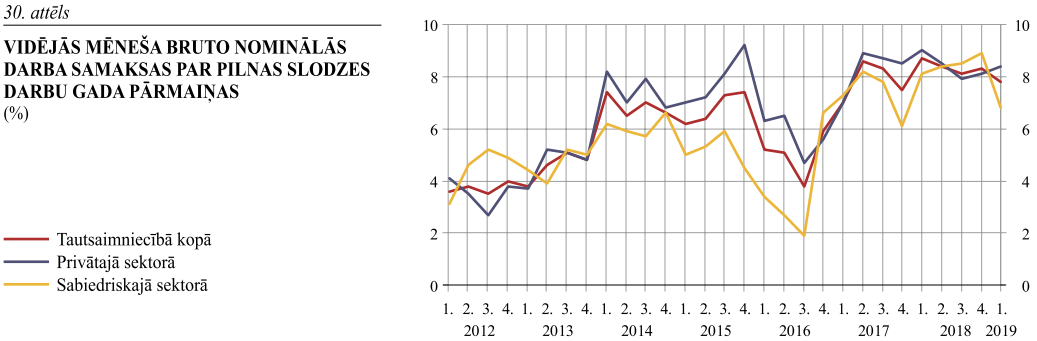

Vērtējot citas nesenās aktualitātes darba tirgū, var secināt, ka ģenerālvienošanās noslēgšana būvniecības nozarē algu pieaugumu 2019. gadā ietekmēs minimāli, jo, lai gan lielai daļai nozarē strādājošo pašlaik alga ir zemāka par to, kas noteikta ar vienošanos, tā stāsies spēkā tikai novembrī, tāpēc lielāka ietekme būs vērojama tikai nākamajā gadā. Plāni par ģenerālvienošanos citās nozarēs vēl ir pārrunu fāzē, un tuvākajā laikā nav gaidāms, ka vēl kāda nozare varētu noslēgt ģenerālvienošanos.

Visvairāk 2019. gada pirmajos četros mēnešos palielinājās enerģijas cenas, atspoguļojot naftas cenu pieauguma tendenci. Tieši enerģijas izmaksas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājās visvairāk – to apstiprina vairāki statistisko datu avoti. Piemēram, enerģijas komponents pašlaik ir vienīgais, kas konsekventi palielina importa vienības vērtību. Arī ražotāju cenu aptaujā vislielākais cenu palielinājums tika konstatēts enerģētikas nozarē. Turklāt ar enerģiju saistīti patēriņa komponenti (degviela, dabasgāze un elektrība) ir starp tām, kuru cenas pieaug visvairāk.

Enerģijas izmaksu kāpumu noteica augstākas naftas cenas[1]. Nerimstošā politiskā krīze Venecuēlā, augošās militārās aktivitātes Lībijā, kā arī ASV sankciju izņēmuma atļauju nepagarināšana Irānas naftas pircējiem ir daži no faktoriem, kas pavasarī kāpināja naftas cenu. Tādējādi naftas cena kompensēja kritumu gada sākumā un saglabājas 70 ASV dolāru par barelu līmenī *(Brent)*. Tomēr vairākums investoru gaida, ka vidējā termiņā naftas cena samazināsies, ASV palielinot naftas ieguvi un eksportu, kā arī pastāvot bažām par lēnāku, nekā iepriekš lēsts, globālo ekonomisko izaugsmi.

Tādējādi Latvijas Bankas prognoze par naftas cenu ir līdzīga 2018. gada decembra "Makroekonomisko Norišu Pārskatā" publicētajai prognozei.

31. attēls

NAFTAS CENAS PROGNOZE
(*Brent*; gadā vidēji; ASV dolāros par barelu)

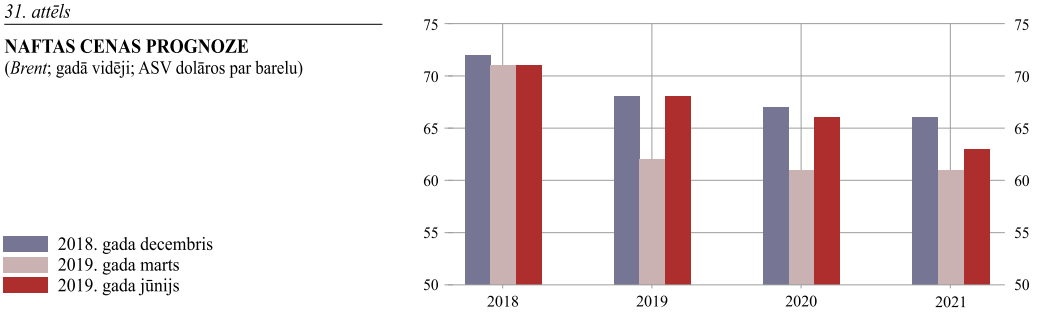

[1] Izņemot elektrības sadārdzinājumu, kas atspoguļo elektrības biržas cenas pieaugumu 2018. gada 2. pusgadā.

Zemas importa cenas mazina pieaugušo ražotāju cenu ietekmi uz preču patēriņa cenām. Importēto gatavo izstrādājumu cenu dinamikā pēdējos mēnešos vērojama samazināšanās tendence. Ja īstenosies *Reuters* aptaujāto analītiķu gaidas par eiro kursa kāpumu attiecībā pret ASV dolāru, tas var vēl vairāk samazināt no ārpus eiro zonas esošajām valstīm importēto produktu cenas. Savukārt Latvijā ražoto un iekšzemes tirgū pārdoto apstrādes rūpniecības izstrādājumu cenas mēreni aug: darbaspēka izmaksu sadārdzinājuma ietekmi daļēji atsver gandrīz nemainīgas importēto ražošanas līdzekļu un starppatēriņa preču cenas.

32. attēls

RŪPNIECISKO IZSTRĀDĀJUMU CENU GADA PIEAUGUMA TEMPS
(2018. gada aprīlis–2019. gada marts; %)

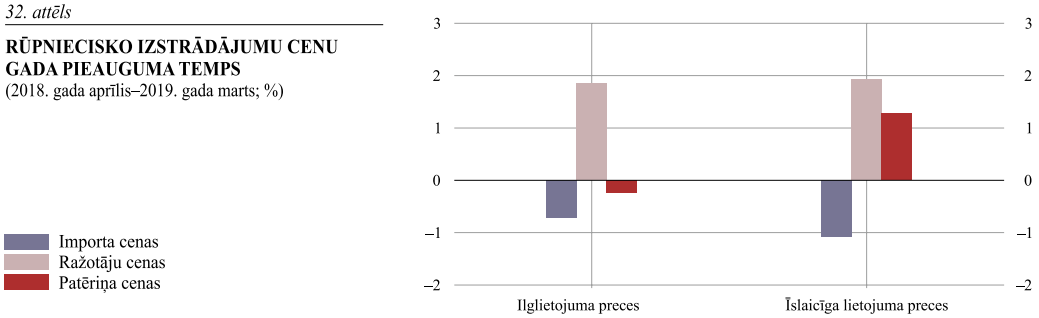

Iekšzemes tirgū pārdotajai produkcijai apstrādes rūpniecības ražotāju cenas jau trešo gadu pēc kārtas aug nedaudz straujāk nekā eksportētajai produkcijai. Šī tautsaimniecības ekspansijas periodam raksturīgā iezīme atspoguļo divus procesus. Pirmkārt, iekšzemes darbaspēka izmaksu kāpums sadārdzina ražošanu un liek uzņēmējiem meklēt cenu celšanas iespējas. Otrkārt, cenu celšanas iespējas iekšzemes tirgū ir lielākas nekā ārvalstīs (Latvijas iedzīvotājiem nozīmīgi palielinās pirktspēja, kā arī Latvijas ražojumu pieprasījuma elastība cenas ziņā iekšzemes tirgū visticamāk ir mazāka nekā importam). Šāda situācija tomēr nevar ilgstoši turpināties, jo tā Latvijas ražotājiem draud ar tirgus daļas samazināšanos iekšzemes tirgū, pircējiem pārorientējoties uz lētākiem importa analogiem.

33. attēls

RAŽOTĀJU CENU GADA PĀRMAIŅAS APSTRĀDES RŪPNIECĪBĀ
(%)

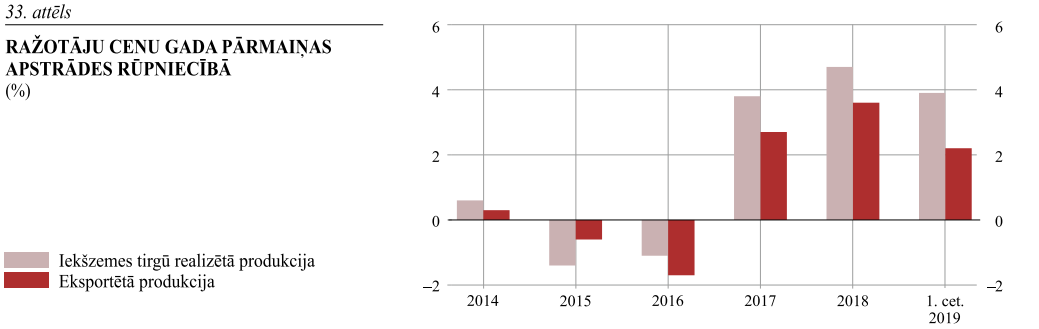

Pārtikas patēriņa cenas ar dažu mēnešu novēlošanos atspoguļo globālo pārtikas cenu svārstības. Globālajiem pārtikas cenu indeksiem pēdējos mēnešos nebija vienotas tendences. Piemēram, cūku mēra izplatība Ķīnā palielināja pasaules cenas cūkgaļai, bet kviešu cena samazinās, jo 2019. gadā tiek gaidīta rekordaugsta raža. Savukārt piena produktu cenu kāpums galvenokārt saistīts ar piedāvājuma sarukumu Okeānijā, kas diezgan maz ietekmē Eiropas reģionu. Vērojama stabila gan importēto, gan arī Latvijā ražotu un iekšzemes tirgū pārdotu pārtikas produktu cenu dinamika.

Pakalpojumu cenu kāpums svārstās ap 3%, atspoguļojot noturīgu ienākumu konverģenci un tautsaimniecības funkcionēšanu nedaudz virs potenciāla. Turklāt transporta un tūrisma pakalpojumu cenu pieaugumu veicināja degvielas sadārdzinājums augstākas naftas cenas dēļ, bet ēdināšanas pakalpojumu cenu kāpumu – mēreni augošās pārtikas cenas.

34. attēls

SPCI UN GLOBĀLO PĀRTIKAS CENU GADA PĀRMAIŅAS

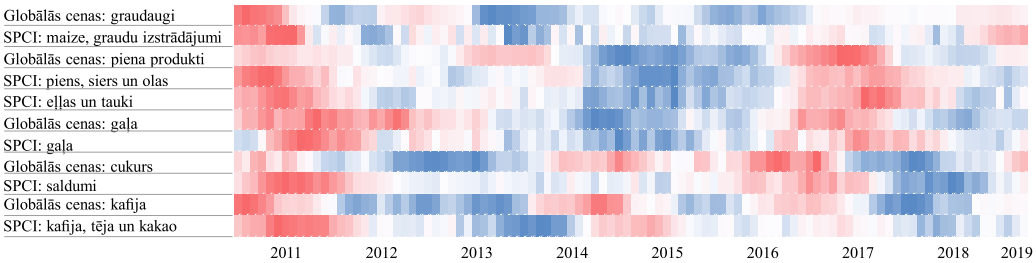

Piezīmes. Sarkanā krāsa apzīmē par ilgtermiņa tendenci augstāku inflāciju, zilā krāsa – par ilgtermiņa tendenci zemāku inflāciju. Jo spilgtāka krāsa, jo vairāk gada inflācija atšķiras no ilgtermiņa tendences. SPCI un globālo pārtikas cenu gada pārmaiņas normalizētas, atņemot ilgtermiņa vidējo un dalot ar standartnovirzi.

6. Secinājumi un prognozes

Latvijas Bankas IKP prognoze 2019. gadam tiek koriģēta un pazemināta no 3.5% uz 2.9%, bet 2020. gadam netiek mainīta (3.1%). Negaidīti lēnā izaugsme 1. ceturksnī rāda, ka jau gada sākumā iekšzemes patērētāji kļuvuši piesardzīgāki un investoru riska apetīte sarukusi, un tas liek mazināt IKP prognozi. Vienlaikus kopumā redzējums par izaugsmi ietekmējošo faktoru attīstību tuvākajā nākotnē nav būtiski mainījies, tāpēc prognoze 2020. gadam nav mainīta.

35. attēls

IKP GADA PĀRMAIŅAS
(salīdzināmajās cenās; sezonāli un ar kalendāro dienu skaitu izlīdzināti dati; 2019. un 2020. gads – Latvijas Bankas prognoze; %)

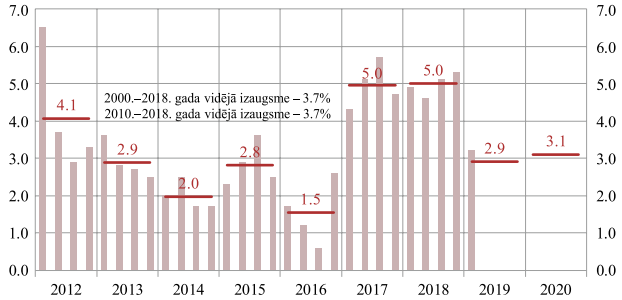

Lai gan kopējais ekonomiskā noskaņojuma rādītājs Latvijā kopš gada sākuma nedaudz pasliktinājies, tam nav spēcīga virzošā faktora un atsevišķās jomās reģistrētās noskaņojuma pārmaiņas svārstījušās ierastajā diapazonā.

Latvijas Bankas inflācijas prognoze netiek mainīta (2019. gadā – 2.9% un 2020. gadā – 2.5%). 2019. gada pirmajos četros mēnešos inflācija bija 2.9%, un salīdzinājumā ar 2018. gada decembri galveno faktoru ietekme uz inflācijas prognozi nav būtiski mainīta.

36. attēls

SPCI GADA PĀRMAIŅAS
(2019. un 2020. gads – Latvijas Bankas prognoze; %)

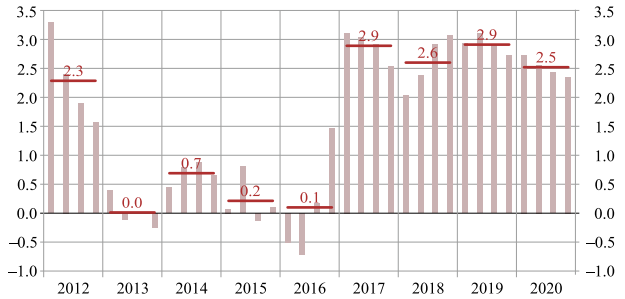

Naftas cenas pieaugumu pavasarī galvenokārt noteica īstermiņa faktori; investori gaida, ka vidējā termiņā naftas cena samazināsies. Tas kopā ar nedaudz lēnāku darbaspēka izmaksu kāpumu noteiks pakāpenisku inflācijas sarukumu vidējā termiņā. Tomēr ienākumu konverģences process noteiks to, ka arī nākamajos gados Latvijas inflācija, visticamāk, pārsniegs eiro zonas vidējo rādītāju.

Tabula

MAKROEKONOMISKO RĀDĪTĀJU PROGNOZES
(gada kāpums; %, ja nav norādīts citādi)

Rādītājs	**2019**	**2020**
EKONOMISKĀ AKTIVITĀTE (gada pārmaiņas salīdzināmajās cenās; sezonāli un ar kalendāro dienu skaitu izlīdzināti dati)		
IKP	2.9	3.1
Privātais patēriņš	3.2	3.3
Valdības patēriņš	2.4	2.1
Investīcijas	6.9	4.0
Eksports	1.3	3.1
Imports	1.6	3.4
INFLĀCIJA (gada SPCI)	2.9	2.5
DARBA TIRGUS		
Bezdarbs (% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita)	7.0	6.9
Nominālā bruto darba alga (gada pārmaiņas)	7.1	5.9
TEKOŠĀ KONTA BILANCE (% no IKP)	–1.1	–1.3
FISKĀLAIS SEKTORS (% no IKP)		
Valdības parāds	35.9	36.1
Valdības budžeta pārpalikums/deficīts (–)	–0.7	–0.7

7. Sabalansēta budžeta veidošana. Scenāriju analīze

Motivācija

Latvijas tautsaimniecībā pēdējos gados vērojama samērā strauja izaugsme jeb cikliskās augšupejas posms. Šādā periodā valstij vēlams uzkrāt resursus laikam, kad tautsaimniecības izaugsme būs lēnāka vai sāksies recesija. Fiskālās disciplīnas ievērošana ir viens no fiskālās politikas pamatprincipiem, jo valsts spēja līdzsvarot ieņēmumus un izdevumus ekonomiskās attīstības cikla ietvaros ļauj nodrošināt tautsaimniecības stabilitāti.

Tomēr kopš pēdējās ekonomiskās krīzes Latvijas valdības budžeta izdevumi gandrīz katru gadu pārsnieguši ieņēmumus (tikai 2016. gadā budžets bija sabalansēts). Tādējādi valdība pat samērā straujas ekonomiskās izaugsmes laikā ir palielinājusi parāda apjomu.

37. attēls

VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS PARĀDS
(mljrd. eiro)

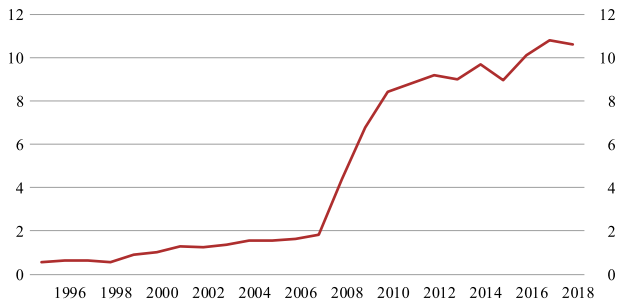

Šāda situācija nozīmē, ka nākamās ekonomiskās lejupslīdes laikā valdībai būs mazāk iespēju nodrošināt stimulējošus pasākumus tautsaimniecības atbalstīšanai.

Latvijas Republikas Finanšu ministrija prognozē, ka arī turpmākos trīs gadus valdība veidos budžetu ar deficītu. Turpinoties diezgan labvēlīgai ekonomiskās situācijas attīstībai, ekonomiskās politikas diskusijās izskan mudinājumi apsvērt sabalansēta budžeta veidošanu 2020. gadā, samazinot valdības plānoto izdevumu apjomu. Latvijas Banka novērtējusi iespējamā izdevumu samazinājuma ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību, izmantojot Latvijas DSGE modeli, kas papildināts ar detalizētu fiskālā sektora modelēšanu[1].

Simulācija

Sabalansēta 2020. gada budžeta panākšanai kā atskaites punkts tiek izmantota gan Latvijas Republikas Finanšu ministrijas, gan Latvijas Bankas budžeta bilances prognoze (deficīts attiecīgi 0.3% no IKP[2] un 0.7% no IKP), un tiek aplūkoti divi valdības izdevumu samazināšanas scenāriji:
1) tiek samazināts valdības patēriņš;
2) tiek samazināti izdevumi valdības investīcijām.

Aprēķinos tiek pieņemts, ka valdība nekompensē 2020. gada budžeta bilances uzlabojumu ar budžeta bilances pasliktinājumu turpmākajos gados (izdevumu samazinājums ir noturīgs). Tiek arī pieņemts, ka sabiedrība ir neitrāla pret valdības paziņojumiem samazināt budžeta deficītu un apsteidzoši nemaina savu uzvedību šādas valdības rīcības gaidās. Tādējādi simulācijas aprēķini ir piesardzīgi un nav balstīti uz pozitīvām sabiedrības gaidām par budžeta bilances uzlabojumu nākotnē.

[1] Informāciju par Latvijas DSGE modeli sk. Bušs, Ginters. *Algu veidošana, bezdarbs un ekonomiskās attīstības cikls Latvijā.* Rīga: Latvijas Banka, pētījums Nr. 1, 2017. 70 lpp.; Latvijas Bankas novērtējumā šis modelis papildināts ar detalizētu fiskālā sektora modelēšanu.

[2] "Latvijas stabilitātes programmā 2019.–2022. gadam" vispārējās valdības 2020. gada budžeta deficīts (ņemot vērā Fiskālās disciplīnas likumā noteikto minimālo fiskālā nodrošinājuma rezervi 0.1% no IKP) tiek paredzēts 0.4% no IKP. Faktiski pieļaujamais vispārējās valdības budžeta deficīts aprēķināts 0.3% no IKP. Pieejams: *https://www.fm.gov.lv/files/fisklpolitika/FMInfo_10042019_SP.pdf* [skatīts 27.05.2019.].

Simulācija veikta, izmantojot Latvijas DSGE modeli, kas papildināts ar detalizētu fiskālā sektora modelēšanu. Šajā modelī tiek nodalīts valdības starppatēriņš, izdevumi sabiedriskā sektora atalgojumam, izdevumi investīcijām, valdības izdevumi bezdarba pabalstiem un pārējie līdzekļu pārvedumi, kas asimetriski sadalīti starp līdzekļus optimizējošām un ar likviditātes nosacījumiem ierobežotām mājsaimniecībām, kā arī valdības parāda apkalpošanas izdevumi un citi izdevumi. Daļa valdības patēriņa un investīciju tiek importēta. Valdības ieņēmumus veido patēriņa nodokļi, darbaspēka ienākuma nodoklis, darba ņēmēju un darba devēju sociālās apdrošināšanas iemaksas un ienākuma nodoklis no kapitāla pieauguma. Novērtējums veikts, izmantojot 26 makroekonomiskās (t.sk. astoņas fiskālās) datu laikrindas.

1. scenārijs. Šajā scenārijā valdības patēriņš tiek samazināts, samazinājumu sadalot proporcionāli starp starppatēriņu un valdības izdevumiem sabiedriskā sektora atalgojumam. Šajā scenārijā samazinās kopējā un privātā patēriņa izaugsme, kā arī samazinās spiediens uz algām un inflāciju. Mazāka iekšzemes pieprasījuma dēļ IKP izaugsme sarūk, taču mazākas inflācijas ietekmē uzlabojas konkurētspēja ārējā un iekšējā tirgū. Tādējādi eksporta kāpuma temps aug un importa pieauguma temps samazinās. Pirmajā budžeta fiskālās konsolidācijas gadā, budžeta bilances attiecību pret IKP uzlabojot attiecīgi par 0.3 procentu punktiem un 0.7 procentu punktiem, IKP būtu attiecīgi par 0.15% un 0.34% mazāks nekā tad, ja budžeta fiskālā konsolidācija netiktu veikta. Taču konkurētspējas uzlabošanās dēļ Latvijas IKP kumulatīvais samazinājums piecu gadu laikā pēc budžeta fiskālās konsolidācijas salīdzinājumā ar bāzes līmeni (ja budžeta konsolidācija netiktu veikta) būtu vien aptuveni 0.1%.

Šādā scenārijā valdības parāda attiecība pret IKP piecu gadu laikā samazinātos attiecīgi par 1.8 procentu punktiem (izmantojot Latvijas Republikas Finanšu ministrijas budžeta deficīta prognozi) un 4.2 procentu punktiem (izmantojot Latvijas Bankas budžeta deficīta prognozi).

38. attēls

VALDĪBAS IZDEVUMU SAMAZINĀJUMA KUMULATĪVĀ IETEKME UZ LATVIJAS IKP
(samazinājums salīdzinājumā ar bāzes līmeni; %)

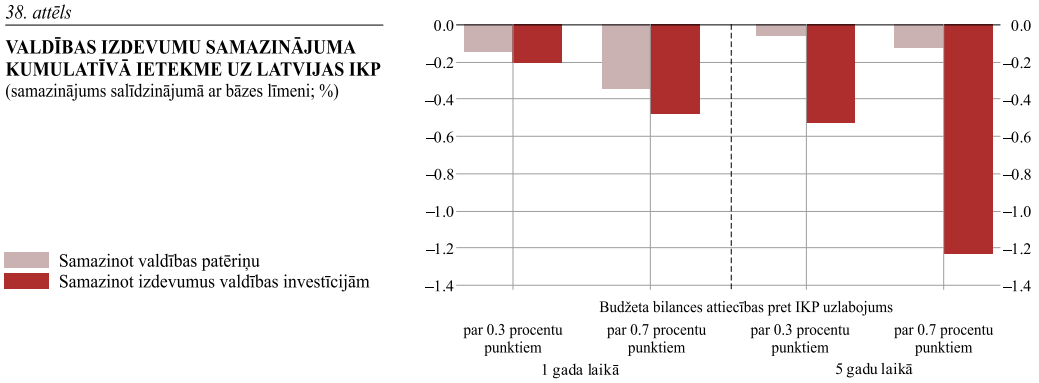

2. scenārijs. Šajā scenārijā tiek samazināti izdevumi valdības investīcijām. Valdības investīciju samazināšanas dēļ sarūk kopējais pieprasījums. Privātais sektors mēģina sabiedriskā sektora investīcijas daļēji aizstāt ar privātā sektora investīcijām, taču kopējais investīciju apjoms ir mazāks. Turklāt, samazinot sabiedriskā sektora devumu tautsaimniecības kopējā kapitālā, tiek samazināta tautsaimniecības potenciālā izaugsme. Ilgākā laika periodā šādas budžeta fiskālās konsolidācijas ietekme uz IKP ir negatīvāka nekā valdības patēriņa samazināšanas ietekme. Pirmajā budžeta fiskālās konsolidācijas gadā, uzlabojot budžeta bilances attiecību pret IKP attiecīgi par 0.3 procentu punktiem un 0.7 procentu punktiem, IKP būtu attiecīgi par 0.2% un 0.5% mazāks nekā tad, ja budžeta fiskālā konsolidācija netiktu veikta. Savukārt piecu gadu laikā IKP samazinājums salīdzinājumā ar bāzes līmeni būtu attiecīgi 0.5% un 1.2%.

Investīciju izdevumu samazinājuma gadījumā valdības parāda attiecība pret IKP piecu gadu laikā saruktu attiecīgi par 1.5 procentu punktiem (izmantojot Latvijas Republikas Finanšu

ministrijas budžeta deficīta prognozi) un 3.6 procentu punktiem (izmantojot Latvijas Bankas budžeta deficīta prognozi).

Secinājumi

Samērā straujas tautsaimniecības izaugsmes laikā vēlams veidot pretciklisku fiskālo politiku, tādējādi samazinot valdības parāda apjomu un veidojot uzkrājumu tautsaimniecības lēnākas attīstības periodam. Šajos scenārijos aplūkota situācija, kas veidotos, ja valdība 2020. gadā nodrošinātu sabalansētu budžetu un ietaupītos resursus neiztērētu nākamajos gados.

Simulācijas rezultāti kopumā liecina, ka Latvijas tautsaimniecībai labvēlīgāks scenārijs būtu sabalansēta budžeta veidošana, samazinot valdības patēriņu. Šāda budžeta fiskālā konsolidācija radītu mazāku un īslaicīgāku negatīvu ietekmi uz tautsaimniecības attīstību un veicinātu tautsaimniecības konkurētspēju. Turklāt sabalansēta budžeta veidošana mazinātu valdības parāda attiecību pret IKP, pozitīvi ietekmējot sabiedrisko finanšu ilgtspēju. Savukārt budžeta fiskālā konsolidācija, izmantojot valdības investīcijas, nebūtu vēlama, jo tā negatīvi ietekmētu tautsaimniecības potenciālo izaugsmi.

Šādi rezultāti rosina, veicot budžeta fiskālo konsolidāciju, vairāk uzmanības veltīt administratīvo funkciju lielākai centralizācijai, kārtējo izdevumu stingrākai izvērtēšanai un plānošanai, skaidri nosakot sasniedzamo mērķi, un sasniegtā rezultāta novērtēšanai, pēc iespējas mazāk mazinot izdevumus valdības investīcijām.

Papildinformācija

Vispārējās piezīmes

Izdevuma "Makroekonomisko Norišu Pārskats" (2019. gada jūnijs, Nr. 29) sagatavošanā izmantota līdz 2019. gada 6. jūnijam pieejamā informācija.

Izdevumā "Makroekonomisko Norišu Pārskats" (2019. gada jūnijs, Nr. 29) izmantota CSP, ECB, Valsts kases, AS "Nasdaq Riga", *Euribor-EBF* un Latvijas Bankas informācija.

Grafiskos attēlus sagatavojot, izmantota EK (1., 2., 22. un 23. att.), *Bloomberg* (3.–6. un 31. att.), *Reuters* (7. att.), Valsts kases (16., 24. un 37. att.), Latvijas Bankas (8.–15., 28., 29., 31., 34.–36. un 38. att.), CSP (8., 17.–22., 25.–30., 32., 33., 35. un 36. att.) un NVA (28. att.) informācija.

Statistiskās informācijas tabulas sagatavojot, izmantota Latvijas Bankas (1., 3., 4., 6.–24., 26., 27. un 35.–38. tabula), AS "Nasdaq Riga" (1. tabula), Valsts kases (1., 2.ab un 28. tabula), *Euribor-EBF* (1. tabula), CSP (2.ab un 29.–34. tabula) un ECB (5. un 25. tabula) informācija.

Dažos gadījumos skaitļu noapaļošanas rezultātā komponentu summa atšķiras no kopsummas.

FOB cena ir preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai.

CIF cena ir preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai.

Tabulās apzīmējums "–" nozīmē, ka attiecīgajā periodā nav darījumu, un apzīmējums "x" – dati nav pieejami, rādītājus nav iespējams aprēķināt vai respondentu skaits ir nepietiekams datu publiskošanai.

Nauda un banku darbība

Monetāro rādītāju aprēķinā tiek iekļauti Latvijas Bankas bilances dati un pārējo MFI bilanču pārskatu informācija, kas tiek sagatavota saskaņā ar Latvijas Bankas noteikto metodoloģiju (sk. Latvijas Bankas 2014. gada 16. maija noteikumus Nr. 132 "Monetāro finanšu iestāžu "Mēneša bilances pārskata" sagatavošanas noteikumi").

Izdevumā izmantoti šādi termini.

MFI – finanšu sabiedrības, kas veido naudas emisijas sektoru. Latvijā MFI ir Latvijas Banka, kredītiestādes u.c. MFI saskaņā ar Latvijas Bankas sagatavoto "Latvijas Republikas monetāro finanšu iestāžu sarakstu". ES MFI ietver ECB, eiro zonas valstu centrālās bankas, kredītiestādes un citas MFI (naudas tirgus fondus) saskaņā ar ECB publicēto MFI sarakstu.

Ne-MFI – vienības, kuras nav MFI.

Finanšu iestādes – citi finanšu starpnieki, izņemot apdrošināšanas sabiedrības un pensiju fondus (CFS), finanšu palīgsabiedrības, apdrošināšanas sabiedrības un pensiju fondi.

CFS – finanšu sabiedrības, kuras iesaistītas galvenokārt finanšu starpniecībā, uzņemoties tādas saistības, kas nav valūta, noguldījumi un noguldījumu aizstājēji no klientiem, kas nav MFI, vai apdrošināšanas tehniskās rezerves. CFS ir kreditēšanā iesaistītās sabiedrības (piemēram, finanšu līzinga sabiedrības, faktūrkreditēšanas sabiedrības, eksporta vai importa finansēšanas sabiedrības), ieguldījumu fondi, ieguldījumu brokeru sabiedrības, finanšu instrumentsabiedrības *(financial vehicle corporations)*, finanšu pārvaldītājsabiedrības, riska kapitāla sabiedrības *(venture capital corporations)*. CFS datos tiek iekļauti arī finanšu palīgsabiedrību dati.

Finanšu palīgsabiedrības – finanšu sabiedrības, kuras iesaistītas galvenokārt finanšu palīgdarbībās, t.i., darbībās, kuras cieši saistītas ar finanšu starpniecību, bet nav finanšu starpniecība, piemēram, ieguldījumu brokeri, kas neveic finanšu starpniecības pakalpojumus savā vārdā, sabiedrības, kas nodrošina finanšu tirgu infrastruktūru, finanšu institūciju un finanšu tirgu centrālās uzraudzības iestādes, ja tās ir atsevišķas institucionālas vienības. Latvijā par finanšu palīgsabiedrību uzskatāma arī FKTK un AS "Nasdaq Riga". Finanšu palīgsabiedrību dati tiek iekļauti CFS datos.

Nefinanšu sabiedrības – saimnieciskās vienības, kuras veic preču ražošanu vai sniedz nefinansiālus pakalpojumus nolūkā gūt peļņu vai citus augļus.

Mājsaimniecības – fiziskās personas vai fizisko personu grupas, kuru pamatdarbība ir patēriņš un kuras ražo preces un pakalpojumus vienīgi pašu patēriņam, kā arī mājsaimniecības apkalpojošās bezpeļņas institūcijas. Latvijā mājsaimniecību sektorā iekļaujami arī individuālā darba veicēji, ja viņi nav reģistrējuši savu darbību Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra komercreģistrā.

Neakciju vērtspapīru turējumi – finanšu aktīvi, kuri ir uzrādītāja instrumenti, parasti ir apgrozāmi, tos tirgo otrreizējos tirgos vai par tiem tirgū var saņemt atlīdzību un kuri negarantē to turētājam nekādas īpašuma tiesības uz institucionālo vienību, kas šos finanšu aktīvus emitējusi.

Saskaņā ar ECB metodoloģiju tiek publicēta šāda informācija:

1) Latvijas Bankas aktīvi un pasīvi (6. tabula), paplašinot uzrādāmo finanšu instrumentu loku;

2) MFI (izņemot Latvijas Banku) kopsavilkuma bilance, t.i., Latvijas MFI, izņemot Latvijas Banku, saskaņoto bilanču summa (7. tabula);

3) monetārie rādītāji un papildu rādītāji (4. tabula) atspoguļo Latvijas devumu eiro zonas M3 un atbilstošajos bilances posteņos. Tie iegūti no MFI konsolidētās bilances. Tiek aprēķināts un publicēts Latvijas devums šādos monetārajos rādītājos:
– visās valūtās MFI uz nakti veiktajos noguldījumos;
– visās valūtās veiktajos noguldījumos ar brīdinājuma termiņu par izņemšanu līdz 3 mēnešiem ieskaitot (īstermiņa krājnoguldījumos), kā arī visās valūtās veiktajos noguldījumos MFI ar noteikto termiņu līdz 2 gadiem ieskaitot (īstermiņa termiņnoguldījumos);
– *repo* darījumos, MFI emitētajos parāda vērtspapīros ar termiņu līdz 2 gadiem ieskaitot un naudas tirgus fondu akcijās un daļās.

Tiek publicēti arī Latvijas Bankas monetārie rādītāji (3. tabula), kas ietver nacionālo devumu eiro zonas naudas bāzē un atbilstošos bilances posteņus, kā arī Latvijas MFI (izņemot Latvijas Banku) naudas pārskats (10. tabula).

Ievērojot to, ka Latvijas Banka apkopo plašāku informāciju, papildus tiek publicēta:

1) MFI konsolidētā bilance, kas iegūta, aprēķinot Latvijas MFI kopsavilkuma bilances pozīciju saldo (8. tabula). Sakarā ar to, ka uzskaites paņēmieni mazliet atšķiras, MFI savstarpējo posteņu summa ne vienmēr ir vienāda ar nulli, tāpēc atlikums tiek ietverts MFI savstarpējo saistību pārsniegumā;

2) Latvijas MFI (izņemot Latvijas Banku) kopsavilkuma bilance, kas ir saskaņoto bilanču summa (9.ab tabula);

3) MFI (izņemot Latvijas Banku) ārzemju aktīvus un ārzemju pasīvus raksturojošā informācija (11.ab tabula), t.sk. arī atsevišķas mēneša bilances pārskata pozīcijas valstu grupu dalījumā (12. tabula);

4) Latvijas finanšu iestāžu, nefinanšu sabiedrību un mājsaimniecību noguldījumu MFI (izņemot Latvijas Banku) termiņstruktūru un noguldījumu veidus, t.sk. *repo* darījumu, raksturojošā informācija (13. un 14.abc tabula), kā arī valdības un nerezidentu noguldījumus raksturojošā informācija (14.d tabula). Noguldījumi ar brīdinājuma termiņu par izņemšanu grupēti atbilstoši brīdinājuma termiņam. Ilgtermiņa noguldījumi ietver noguldījumus, kuru sākotnējais termiņš ir ilgāks par 1 gadu. MFI (izņemot Latvijas Banku) veikto noguldījumu valūtu dalījums atspoguļots 19.ab tabulā;

5) MFI (izņemot Latvijas Banku) Latvijas finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu termiņstruktūru un kredītu veidus raksturojošā informācija (15., 16.ab, 17., 35. un 36. tabula), kā arī valdības un nerezidentu kredītus raksturojošā informācija (16.c tabula). MFI (izņemot Latvijas Banku) izsniegto kredītu valūtu dalījums atspoguļots 19.cd tabulā;

6) MFI (izņemot Latvijas Banku) vērtspapīru turējumus raksturojošā informācija (18.ab un 19.ef tabula);

7) MFI (izņemot Latvijas Banku) emitētos parāda vērtspapīrus raksturojošā informācija (19.g tabula).

Procentu likmes

Procentu likmju aprēķinā tiek iekļauta MFI pārskatu informācija, kas tiek sagatavota saskaņā ar Latvijas Bankas 2014. gada 16. maija noteikumiem Nr. 133 "Monetāro finanšu iestāžu procentu likmju pārskatu sagatavošanas noteikumi". Izmantojot šajos noteikumos ietverto metodoloģiju, Latvijas Republikā reģistrētajām kredītiestādēm, ārvalstu kredītiestāžu filiālēm un atsevišķām krājaizdevu sabiedrībām jāsniedz informācija par noguldījumu un kredītu procentu likmēm, kas tiek piemērotas darījumos ar rezidentu nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām.

Tiek apkopota Latvijas Republikā reģistrēto kredītiestāžu, ārvalstu kredītiestāžu filiāļu un krājaizdevu sabiedrību sniegtā informācija par noguldījumu un kredītu procentu likmēm, kas tiek piemērotas darījumos ar nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām (20. tabula). Procentu likmju statistika tiek apkopota par jaunajiem darījumiem un darījumu atlikumiem. Visas procentu likmju statistikā ietvertās likmes ir vidējās svērtās procentu likmes. Procentu likmju statistikas sagatavošanā kredītiestādes izmanto nolīgto gada likmi (*annualised agreed rate*; AAR) vai šauri definēto efektīvo likmi (*narrowly defined effective rate*; NDER) un efektīvo gada izmaksu procentu likmi (*annual percentage rate of charge*; APRC). AAR vai NDER likmes aprēķins kredītiestādēm jāizvēlas, pamatojoties uz līguma nosacījumiem. NDER var aprēķināt jebkuram noguldījumam vai aizdevumam. Kredītiem mājsaimniecībām mājokļa iegādei un patēriņa kredītiem papildus AAR vai NDER uzrādīta arī APRC.

Noguldījumu uz nakti un noguldījumu ar brīdinājuma termiņu par izņemšanu jauno darījumu un atlikumu procentu likmes sakrīt.

No jauna izsniegto kredītu procentu likmes tiek atspoguļotas saskaņā ar līgumā noteikto procentu likmes darbības sākotnējo periodu. Savukārt norēķinu konta debeta atlikuma *(overdraft)* procentu likmes tiek uzrādītas šā kredīta atlikumam.

Atspoguļojot mājsaimniecībām izsniegto patēriņa un pārējo kredītu ar termiņu līdz 1 gadam un nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu ar termiņu līdz 1 gadam procentu likmes, tiek ietvertas norēķinu konta debeta atlikuma procentu likmes.

Kredītu procentu likmes iekšzemes starpbanku tirgū (22. tabula) tiek atspoguļotas kā vidējās svērtās jauno darījumu procentu likmes, apkopojot kredītiestāžu iesniegto informāciju, kas sagatavota atbilstoši Latvijas Bankas metodoloģijai (sk. Latvijas Bankas 2013. gada 16. maija noteikumus Nr. 102 ""Naudas tirgus darījumu pārskata" sagatavošanas noteikumi").

Valūtas darījumi un valūtu kursi

Ārvalstu valūtas pirkšanas un pārdošanas darījumus raksturojošā informācija tiek apkopota, izmantojot Latvijas Bankas metodoloģiju (sk. Latvijas Bankas 2009. gada 13. maija noteikumus Nr. 36 "Ārvalstu valūtu skaidrās naudas pirkšanas un pārdošanas noteikumi" un Latvijas Bankas 2013. gada 16. maija noteikumus Nr. 101 "Ārvalstu valūtu pirkšanas un pārdošanas pārskatu sagatavošanas noteikumi"). Galvenie ārvalstu valūtas pirkšanas un pārdošanas darījumi (23. tabula) ietver skaidrā un bezskaidrā naudā veiktos kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu darījumus, kas atspoguļoti darījuma veidu, darījuma partneru un darījuma valūtu dalījumā. Savukārt ārvalstu valūtu pirkšana un pārdošana bezskaidrā naudā (24. tabula) ietver bezskaidrā naudā veiktos kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu darījumus, kas atspoguļoti nozīmīgāko valūtu dalījumā.

ECB publicētie eiro atsauces kursi (25. tabula) atspoguļoti kā aritmētiski vidējie mēneša rādītāji. Vidējie svērtie ārvalstu valūtu skaidrās naudas darījumu maiņas kursi (26. tabula) apkopoti, izmantojot kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu, kā arī valūtas maiņas iestāžu sniegto informāciju.